

De 'ontvreemding' van buurtgenoten

Een kwantitatief onderzoek naar vertrouwen en beeldvorming in twee Rotterdamse multiculturele buurten.

Leon van der Vorst

Studentnummer: 299406

Ridderkerk Juli 2010

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Master scriptie Sociologie

Grootstedelijke vraagstukken en beleid

Eerste beoordelaar: dr. Erik Snel

Tweede beoordelaar: prof. dr. Sjaak Braster

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	3
2. Theoretisch Kader	5
2.1 Inleiding	5
2.2 Sociale contacten	6
2.3 Beeldvorming	6
2.4 Vertrouwen	11
2.5 Conceptueel Model	16
3. Methodologie	18
3.1 Inleiding	18
3.2 kwaliteitscriteria	19
3.3 Centrale variabelen in de analyse	20
4. Het onderzoeksgebied en een schets van de respondenten	24
4.1 Schiemond	24
4.2 Afrikaanderwijk	27
5. Onderzoekresultaten	31
5.1 Populatiebeschrijving	31
5.2 Vertrouwen	33
5.3 Beeldvorming	38
6. Conclusie	42
6.1 Samenvatting onderzoeksbevindingen	43
6.2 Beantwoording hoofdvragen	44
6.3 Algemene conclusie	45
7. Discussie	47
8. Literatuurlijst	48

Voorwoord

Aan elk begin komt een eind, zo ook aan mijn studietijd. De afronding van deze scriptie is de bekroning van mijn 4,5 jarige studentschap. Ondanks het feit dat mijn onderzoek langer duurde dan gepland en het ook meer tijd kostte om deze scriptie te schrijven, kan ik toch terug kijken op een mooie tijd. Voordat ik in 2005 begon met mijn voltijd studie Sociologie wist ik niet zeker of deze studie echt iets voor mij zou zijn. De tijd, de studie en mijn onderzoek hebben mij geleerd dat dit zeker het geval was.

Integratie en etnische diversiteit zijn onderwerpen die mij altijd al geboeid hebben. Wereldwijd is dit de oorzaak van vele sociale problemen. De gevolgen die het proces van integratie met zich meebrengen zijn na de eeuwwisseling steeds beter in kaart gebracht. Deze scriptie richt zich op gevolgen van etnische diversiteit op de sociale contacten, de beeldvorming en het vertrouwen van mensen woonachtig in twee Rotterdamse multiculturele buurten.

Voor het schrijven van deze scriptie ben ik allereerst dank verschuldigd aan Erik Snel, voor zijn begeleiding van dit onderzoek. Daarnaast heeft mijn familie mij altijd gesteund tijdens mijn studie. In het bijzonder ben ik mijn ouders dank verschuldigd voor de financiële bijdrage, waardoor ik in de eerste plaats kon studeren. Ook mijn vaders altijd kritische blik heeft mij geholpen om kritisch te blijven kijken naar dit onderzoek. Ook wil ik Ashley bedanken voor de geleverde steun op momenten dat het tegen zat. Als laatste wil ik de respondenten bedanken voor hun medewerking en ondersteuning bij de afname van de interviews.

1. Inleiding:

Multiculturele stadsbuurten staan veelal in het teken van verval en achterstand. In de loop der jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor deze multiculturele stadsbuurten die vaak negatieve publiciteit verkregen. De Trouw van 13 mei 2004 rept over de Rotterdamse multiculturele wijk Bospolder-Tussendijk: 'Verpauperde wijk moet weer parel worden'. Het opgelopen imagoschade door het multiculturele karakter van de wijk moet door de gemeente Rotterdam worden aangepakt. In het NRC handelsblad van 14 mei 2008 valt te lezen: 'Etnische diversiteit blijkt slecht voor vertrouwen in de buurt'. Ook vanuit de politiek is meer aandacht gekomen voor multiculturele buurten, doordat deze wijken het meest problematisch zijn. Het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie heeft in 2009 de top twintig van de probleemwijken openbaar gemaakt. Op deze lijst staan voornamelijk wijken met een etnisch divers karakter. Deze wijken worden getypeerd door inwoners met een laag inkomen, veel sociale huurwoningen, hoge werkeloosheid en een sterk gevoel van onveiligheid onder zijn bewoners. Er wordt gepoogd deze verstoorde relaties in deze probleemwijken op te lossen met extra financiële steun vanuit de overheid. Met deze financiële steun wordt geprobeerd om de sociale, economische en fysieke problemen in deze wijken aan te pakken. De verkoop van sociale huurwoningen heeft significant bijgedragen aan een verbeterde leefbaarheid. Een woning in eigendom hebben draagt bij aan een groter verantwoordelijkheidsgevoel binnen de buurt. Als voorbeeld van een geslaagde aanpak wordt veelal de Utrechtse wijk Lombok aangehaald. Begin jaren tachtig van de vorige eeuw was deze wijk een schoolvoorbeeld van een probleemwijk. Verloedering van de woningbouw en verstoorde sociale relaties waren de grootste problemen van deze wijk. Heden ten dage is deze wijk een florerende multiculturele buurt.

De stad Rotterdam kent veel multiculturele probleembuurten. Deze buurten worden enerzijds gekenmerkt door het hoge percentage allochtone inwoners en anderzijds door de aanwezigheid van sociale problemen. Het Algemeen Dagblad van 8 februari 2009 rept: 'Acht Rotterdamse buurten op probleemlijst'. Deze lijst is in 2009 door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer opgesteld en geeft een top twintig van de meest problematische wijken in Nederland. Rotterdam kwam acht keer voor op deze lijst en werd hiermee als een problematische stad geklasseerd. De aspecten van sociale binding en degelijke woningcapaciteit scoren erg slecht in Rotterdam.

Dit onderzoek richt zich op de (verstoorde) relaties van beeldvorming, vertrouwen en sociale contacten binnen twee Rotterdamse multiculturele buurten, Schiemond (deelgemeente Delfshaven) en Afrikaanderwijk (deelgemeente Feyenoord).

Binnen dit onderzoek staan twee vragen centraal:

1. In hoeverre is er sprake van vertrouwen tussen buurtbewoners cq. wederzijdse positieve beeldvorming in multiculturele buurten als Afrikaanderwijk en Schiemond?
2. In hoeverre is er een samenhang tussen vertrouwen cq. positieve beeldvorming en de mate van sociaal contact tussen mensen binnen buurten en met name interetnisch contact?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van 78 interviews die afgenomen zijn bij bewoners van de Rotterdamse wijken Afrikaanderwijk en Schiemond. In de vragenlijst zijn verscheidene onderwerpen behandeld zoals opleiding, woonsituatie, arbeidsmarktsituatie, achtergrondkenmerken, sociale netwerk en meningen over de buurt en buurtbewoners.

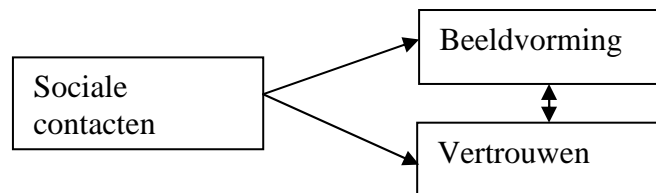
Dit onderzoek is verder als volgt opgebouwd. In hoofdstuk twee wordt een overzicht gegeven van de bestaande literatuur over beeldvorming, vertrouwen en sociale contacten. Er wordt hier tevens ingegaan op de onderlinge relaties tussen deze begrippen. Hoofdstuk drie geeft een methodologische verantwoording. Hier wordt besproken welke begrippen gehanteerd worden binnen dit onderzoek en hoe deze begrippen tot stand zijn gekomen. Hoofdstuk vier geeft een beschrijving van beide onderzoeksbuurten in Rotterdam te weten Schiemond en Afrikaanderwijk. Hierbij worden de achtergrondkenmerken van beide wijken besproken evenals de demografische gegevens. In hoofdstuk vijf worden de resultaten van het onderzoek besproken, alsmede de analyse. Hoofdstuk zes bestaat uit de conclusie van dit onderzoek. In hoofdstuk zeven wordt aan de hand van een reflectie ingegaan op de zwakkere aspecten van dit onderzoek.

2. Theoretisch kader:

2.1 Inleiding:

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de begrippen beeldvorming, vertrouwen en sociale contacten. Er wordt door middel van een literatuurstudie gekeken naar de onderlinge verhouding tussen enerzijds sociale contacten en anderzijds vertrouwen en beeldvorming. Het uitgangspunt in veel studies is dat (interetnische) sociale contacten bijdragen aan meer vertrouwen en positieve beeldvorming over en weer.

Figuur 1: Het conceptuele model van de relaties tussen sociale contacten, beeldvorming en vertrouwen

Deze laatste twee begrippen beeldvorming en vertrouwen, kennen ook een onderlinge afhankelijkheid. Waar vertrouwen afwezig is, is men eerder geneigd om ‘anderen’ te wantrouwen en een negatief beeld te creëren over deze ‘ander’. Deze negatieve beelden en wantrouwen dragen op hun beurt bij aan een verlaagd vertrouwen. McDill (1961) omschrijft deze negatieve relatie tussen beeldvorming en vertrouwen als volgt: “This finding is somewhat unique in that prejudice is usually negatively related to trust and optimism” (McDill 1961: 245). Wanneer er sprake is van negatieve beeldvorming draagt dit dus ook bij aan een verlaging van het vertrouwen. Ook Peters et al. (1997) vinden deze relatie tussen beeldvorming en vertrouwen: “It appears that defying a negative stereotype is key to improving perceptions of trust and credibility” (Peters et al. 1997: 54). Door deze sterke onderlinge relatie tussen vertrouwen en beeldvorming is het waarschijnlijk dat deze begrippen ook eenzelfde relatie hebben met sociale contacten.

2.2 Sociale contacten

Sociale contacten spelen een grote rol binnen de urbane sociologie. Het verslappen van deze sociale contacten binnen steden, heeft bijgedragen aan een vermindering van de sociale controle, alsmede een toename van bandeloosheid van mensen. Scheffer verwoordt dit als volgt:

“De grote steden, met hun hoge mate van anonimiteit en oppervlakkige contacten, zijn voor hen het tegendeel van een traditionele gemeenschap met veel sociale controle. De vrijheid die steden bieden, is dan ook voor velen het symbool bij uitstek van bandeloos gedrag, van een gebrek aan verantwoordelijkheidszin” (Scheffer 2008: 65).

Laumann (1966) onderschrijft het belang van gelijkgestemdheid voor sociale contacten. Hij stelt dat sociaal-economische en sociaal-culturele gelijkgestemdheid bijdraagt aan het ontstaan van sociale contacten. De toegenomen etnische diversiteit en verscheidenheid binnen de urbane context draagt bij aan een afname van sociale contacten.

Sociale contacten zijn ook van belang voor de beeldvorming over en vertrouwen tussen autochtonen en allochtonen. Deze sociale contacten kunnen op zowel negatieve als positieve wijze bijdrage aan zowel de beeldvorming als het vertrouwen tussen deze groepen.

2.3 Beeldvorming

Met ‘beeldvorming’ wordt bedoeld dat mensen zich een beeld vormen over groepen of personen, waarbij men kwaliteiten, eigenschappen, categorisering toe schrijft aan deze ‘anderen’. Deze beeldvorming kan zowel positief als negatief van aard zijn. Negatieve beeldvorming bestaat veelal uit vooroordelen en stereotyperingen. Bij stereotyperingen schrijft men anderen eigenschappen toe op basis van de groep waartoe men behoort. Deze stereotype oordelen zijn veelal gebaseerd op simplificaties, overdrijvingen en generalisaties. Bij vooroordelen worden deze stereotyperingen veelal op een negatieve wijze geïnterpreteerd. “Vooroordelen zijn emotioneel geladen stereotyperingen van groepen of categorieën mensen die, grosso modo, in strijd zijn met de feiten” (De Jong 1986: 4). Er wordt eerst een oordeel gevormd, nog voor de daadwerkelijke waarneming. Door het ontbreken van een directe waarneming, oordeelt men op waarnemingen van anderen.

Contacthypothese

In voorgaand onderzoek naar de relatie tussen sociale contacten en beeldvorming komen twee theorieën naar voren, te weten de contact- en de conflicthypothese. Beide theorieën worden achtereenvolgens besproken.

Allport (1954) stelt in *'The nature of prejudice'* dat vooroordelen en hiermee samenhangend een verslechterde beeldvorming, een natuurlijk gegeven is in de menselijke samenleving: “(He) recognises prejudice as a natural condition of human societies, and real, not casual, contact as its remedy” (Jaspers 2008: 112). Kortstondige en vluchtige contacten zorgen volgens Allport voor vooroordelen en negatieve denkbeelden over andere groepen.

Allport heeft, in zijn contacthypothese, vier optimale (maatschappelijke) condities beschreven waaronder sociaal contact kan zorgen voor een verbetering van de beeldvorming tussen groepen. Allereerst is het belangrijk dat groepen die onderling contact hebben, dezelfde status ervaren. Vooroordelen en negatieve beeldvorming ontstaat veelal tussen groepen met een ongelijke maatschappelijke status. Dit wordt door Jackman en Crane (1986) bevestigd. Zij stellen dat contact met de ‘outgroup’ die in het bezit is van een lagere status, een negatieve beeldvorming meebrengt. Ten tweede moeten groepen dezelfde doelen nastreven. Dit draagt bij aan de samenwerking tussen groepen. Deze samenwerking zorgt voor toenadering tussen groepen. Chu en Griffey (1985) stellen dat dit vaak bij atletiek teams aan te treffen valt. Door een gezamenlijk doel wat nagestreefd wordt, het winnen van een wedstrijd, ontstaat er interraciale samenwerking. Dit gezamenlijke doel dient als bindmiddel, waarbij afkomst er niet meer toe doet. Als derde moeten er voldoende mogelijkheden gecreëerd worden om een overkoepelende identiteit te verkrijgen. Hierdoor krijgt men de mogelijkheid om mensen uit andere groepen persoonlijk te leren kennen. Deze identiteit kan ontstaan door samenwerking tussen groepen. Als laatste moet het contact tussen groepen institutioneel ondersteund worden. Deze institutionele steun kunnen bijdragen aan de bevordering van gelijke status en contactsituaties. De eerste conditie, een gelijke status, veronderstelt tevens de noodzaak van institutionele ondersteuning. Allport vat deze vier condities als volgt samen:

“Prejudice (...) may be reduced by equal-status contact between majority and minority groups in the pursuit of common goals. The effect is greatly enhanced if this contact is sanctioned by institutional supports (i.e., by law, custom or local atmosphere), and provided it is of a sort that leads to the perception of common interests and common humanity between members of the two groups” (Allport 1954: 281).

Deze vier maatschappelijke condities komen voort uit een tiental maatschappelijke omstandigheden die Allport waargenomen heeft. Hij stelt dat de volgende tien omstandigheden zorgen voor een verslechtering van de beeldvorming tussen groepen:

“Where the social structure is marked by heterogeneity; Where vertical mobility is permitted; Where rapid social change is in progress; Where there are ignorance and barriers to communication; Where the size of a minority group is large or increasing; Where direct competition and realistic threats exist; Where exploitation sustains important interests in the community; Where customs regulating aggression are favorable to bigotry; Where traditional justification for ethnocentrism are available; and where neither assimilation nor cultural pluralism is favored” (Root 2001: 168).

De contacthypothese van Allport is ondertussen vaak bevestigd onder verschillende situaties en omstandigheden. Kephart (1957) heeft in onderzoek naar beeldvorming onder politieagenten in Philadelphia aangetoond dat blanke agenten die eerder met ‘gekleurde’ agenten hebben gewerkt, minder moeite hebben met ‘gekleurde’ nieuwkomers in het korps. In deze situaties wordt aan de vier maatschappelijke condities, hiervoor genoemd en opgesteld door Allport, voldaan. Ook studies naar gesegregeerde en gedesegegeerde buurten bieden ondersteuning aan de contacthypothese. In gedesegegeerde buurten in New York hebben blanke bewoners een beter beeld van hun ‘gekleurde’ burenen. Daarnaast hebben deze blanke bewoners een kleinere afkeer tegen interraciale buurten (Deutsch and Collins 1951). Dit verband is ook andersom aangetroffen, waarbij ‘gekleurde’ bewoners van gedesegeerde buurten positiever zijn over hun blanke burenen. (Smith 1994).

De contacthypothese wordt ook in Nederland bevestigd door Gijsberts en Dagevos (2004). Zij stellen dat “onbekend maakt onbemind in dit geval overduidelijk op gaat” (Gijsberts en Dagevos 2004:15). De beeldvorming over allochtonen wordt beduidend positiever bij autochtonen wanneer deze groepen onderling contact hebben. Deze relatie is tweeledig, etnisch sociale contacten zorgen enerzijds voor een positievere houding, en anderzijds zorgt deze positieve houding ook voor meer etnisch sociale contacten.

Pettigrew (1998) stelt dat aan de vier omstandigheden die tot een verbetering van de beeldvorming leiden, een vijfde toegevoegd moet worden. Contact situaties moeten de mogelijkheid geven tot het ontstaan van vriendschappen: “The contact situation must provide

the participants with the opportunity to become friends” (Pettigrew 1998: 76). Deze vriendschappen dragen bij aan het ontstaan van goede interactiemogelijkheden, waardoor men meer openheid naar andere groepen creëert. Daarnaast ontstaat ook de mogelijkheid op herhaling van het contact in verschillende sociale contexten. Cook (1962) onderschrijft ook het belang van deze vriendschappen. Potentiële vriendschappen zijn dus essentieel voor positieve beeldvorming tussen groepen.

Conflicthypothese

Sociale contacten tussen groepen hoeven niet per definitie te zorgen voor een verbeterde beeldvorming. Snel en Boonstra stellen zich kritisch op ten aanzien van de contacthypothese. Zij stellen in het onderzoek ‘*Waarde van interetnisch contact*’, dat “ontmoeting en deelname aan gezamenlijke activiteiten kunnen op den duur leiden tot het bijstellen van de wederzijdse beeldvorming. De praktijk is echter dat men niet gezamenlijk aan de slag gaat *vanwege* de negatieve wederzijdse beeldvorming” (Snel en Boonstra 2005: 25). Hierbij geven deze auteurs kritiek op de contacthypothese, waar zij stellen dat deze theorie in de praktijk anders uitwerkt dan verondersteld wordt. Interetnische sociale contacten zorgen niet altijd voor een verbetering van de sociale relaties, maar kunnen zelfs leiden tot een verslechterde beeldvorming en discriminatie.

Ook Talja Blokland-Potters (1998) kijkt kritisch tegen de contacthypothese aan. In haar onderzoek, ‘*Wat stadsbewoners bindt*’, doet zij onderzoek naar de sociale relaties in de Rotterdamse achterstandsbuurt Hillesluis. Uit dit onderzoek komt naar voren dat interetnische contacten niet per definitie zorgen voor verbeterde sociale relaties. In de wijk Hillesluis stuitte zij op verscheidene vormen van vooroordelen en stereotyperingen die uiteindelijk bijdragen leverden aan een negatieve beeldvorming onder de buurtbewoners. Het contact tussen mensen met een verschillende etnische herkomst zorgt voor een weerspiegeling van de eigen etniciteit en hiermee een vergroting van het wij-zij gevoel. Deze weerspiegeling van de eigen etniciteit kan bijdragen aan het ontstaan van vooroordelen en stereotyperingen. Visser et al. (1985) hebben aangetoond dat in concentratiewijken (d.w.z. een wijk met een hoog aandeel niet-westerse allochtonen) een negatiever beeld heerst over autochtonen dan in een wijk met een lager aandeel allochtonen. Dit valt te verklaren uit het contact tussen mensen onder ongunstige omstandigheden, zoals taalachterstanden, wat bijdraagt aan de verslechtering van de beeldvorming tussen allochtonen en autochtonen. Deze negatieve beeldvorming van allochtonen over autochtone buurbewoners wordt ook door Gijsberts en Dagevos bevestigd: “Negatieve beeldvorming treedt op als gevolg van het ontbreken van contacten tussen

autochtonen en allochtonen. Juist in concentratiewijken zijn de ontmoetingskansen tussen autochtonen en allochtonen lager” (Gijsberts en Dagevos 2004: 4; Van Praag 2003a).

Blokland-Potters (1998) beschrijft in *‘Wat stadsbewoners bindt’* het ontstaan van “realistische conflicten” in de Rotterdamse wijken de Afrikaanderwijk en Hillesluis. Bij realistische conflicten staan buurtbewoners centraal “die het idee hebben in de praktijk van hun alledaagse leven te worden gehinderd” (Blokland-Potters 1998: 270). Bij de Afrikaanderellen in augustus 1972 ontstonden er onlusten tussen autochtone bewoners en migranten bewoners van de Afrikaanderwijk. De reden van dit conflict was de schaarste op de woningmarkt, waarbij autochtone bewoners uit de woningmarkt gedrukt werden. Deze realistische conflicten kunnen verklaard worden uit de concurrentiehypothese. De concurrentiehypothese stelt dat concurrentie tussen groepen met een gelijke status zorgt voor een verslechtering van de relatie tussen, alsmede de beeldvorming over deze andere groepen. Burgers (2002) stelt dat dit niet daadwerkelijk concurrentie hoeft te zijn, maar perceptie van concurrentie kan ook leiden tot een verslechterde beeldvorming. “Centraal in deze (concurrentiehypothese) staat het idee dat etnische groepen tegengestelde belangen hebben bij het verwerven van schaarse goederen, zoals een baan, huis en uitkering” (Gijsberts en Dagevos (2004: 3). Dagevos et al. (2003) stellen dat minderheden veelal in een lagere sociale positie verkeren. Hieruit wordt opgemaakt dat autochtonen met een lagere sociale positie de meeste concurrentie ervaren van minderheden, wat leidt tot een negatieve beeldvorming.

Häusserman en Siebel (2004) hebben onderzoek verricht naar etnische segregatie in Duitsland en stellen dat sociaal contact tussen mensen ervoor zorgt dat stereotypingen overwonnen worden en een positieve beeldvorming ontstaat: “Nach der Kontakthypothese erlaubt es die räumliche Nähe ständig die wechseleitigen Stereotypen zu überprüfen und mit der eigenen Erfahrung abzustimmen” (Häusserman en Siebel 2004: 180). Men kan, door contact met anderen en de hieruit voortvloeiende ervaringen, een verbeterde beeldvorming krijgen. Anderzijds kan contact tussen mensen ook een tegengestelde werking hebben. Door contact kan er een afstand tussen bevolkingsgroepen ontstaan, doordat men tussen mensen leeft met een afwijkende levensstijl. Als reactie hierop trekt men zichzelf terug en zal hiermee de beeldvorming verslechteren: “Wo räumliche Nähe zwischen einander fremden oder gar feindlich gesinnten Bewohnergruppen erzwungen wird, werden Konflikte sogar intensiviert” (Häusserman en Siebel 2004: 183).

Het voorgaande beschrijft de relatie tussen sociale contacten en beeldvorming. Uit het betoog van voorgaande onderzoekers komt naar boven dat deze relatie tweeledig is. Enerzijds kan een verhoogd sociaal (interetnisch) kapitaal een positieve uitwerking hebben op de beeldvorming, zoals de contacthypothese stelt. Anderzijds kunnen deze sociale contacten een negatieve uitwerking hebben op de beeldvorming, zoals de conflicthypothese stelt.

2.4 Vertrouwen

De basis van vertrouwen ligt in het geloof van oprechtheid, goedheid en vertrouwenswaardigheid in anderen: “Trust is an individual’s belief that the sincerity, benevolence, and truthfulness of others can be relied on” (Seligman 1997; Luhmann 1979; Fugeli 2001: 575). Fugeli (2001) stelt dat er bij vertrouwen een onderscheid gemaakt kan worden tussen persoonlijk vertrouwen en sociaal vertrouwen. Bij persoonlijk vertrouwen ligt de nadruk op het vertrouwen dat men heeft in een individu, waarmee men een persoonlijke band heeft. Bij sociaal vertrouwen draait het om vertrouwen in instituties.

Fugeli stelt dat vertrouwen noodzakelijk is voor zowel het individu als een samenleving. Hij omschrijft de noodzaak van vertrouwen als volgt: “Trust is the ‘social vitamin’ that enables us to live”(Fugeli 2001: 576). Galeotti et al. onderschrijven het belang van vertrouwen voor samenlevingen, waarbij zij dus eveneens stellen dat vertrouwen een positieve werking heeft voor zowel het individu als de samenleving. “Rather generalized trustworthiness would be collectively beneficial and, then, correctly acting on the trustworthiness of others would be beneficial not only to the truster of the moment but also more generally to the society” (Galeotti et al. 2000: 18).

Contact- conflict- en constrict theorie

De Amerikaanse Socioloog Robert Putnam (2007) heeft in zijn artikel ‘*E Pluribus Unum*’ onderzoek gedaan naar etnische diversiteit. Hij heeft gekeken naar de gevolgen van interetnische contacten op onderling vertrouwen en solidariteit. Hij stelt dat er drie theorieën zijn ten aanzien van de gevolgen van (interetnisch) contact voor vertrouwen. De eerste twee zijn de reeds besproken contact- en conflicttheorieën. Allereerst stelt hij dat etnische diversiteit kan zorgen voor interetnische tolerantie en vertrouwen, de ‘contacthypothese’. Door meer contact te hebben met mensen die niet hetzelfde zijn, overwin je de angst voor deze exotische ander: “As we have more contact

with people who are unlike us, we overcome our initial hesitation and ignorance and come to trust them more” (Putnam 2007: 141)

De contacthypothese is onderzocht binnen het Amerikaanse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onder de blanke Amerikanen die in het leger gediend hadden met soldaten met een andere etnische herkomst heerste een positiever beeld over deze groep dan bij soldaten die alleen gediend hadden met andere blanke soldaten. Contact tussen deze twee groepen droeg bij aan meer vertrouwen en een positievere beeldvorming (Stouffer 1949). Ook Uslaner (2006) onderschrijft het belang van (interetnische) sociale contact in een etnische diverse context: “most critically, (ethnic) diversity can drive down trust when there is little opportunity for contact between groups” (Uslaner 2006: 2). De mogelijkheid tot (interetnisch) contact tussen groepen draagt bij aan een verhoogd vertrouwen.

Binnen de wetenschappelijke literatuur is echter meer bevestiging gevonden voor de ‘conflicthypothese’. Deze hypothese stelt dat des te meer interetnisch contact er is, des te sterker de neiging is om zich terug te trekken in de eigen groep en de exotisch andere groep te wantrouwen: “Conflict theory argues exactly the opposite: diversity fosters out-group distrust and in-group solidarity and trust” (Lancee en Dronkers 2007: 3). Voor deze hypothese is verschillend empirisch bewijs gevonden. Zo stellen de Hooghe et al. (2006) dat een verhoogde etnische heterogeniteit, vaak geassocieerd wordt met een verlaagd sociaal vertrouwen. Charles and Kline (2002) tonen aan dat in Amerika, etnische diversiteit zorgt voor minder carpool gedrag. Carpoolen staat voor een activiteit dat vertrouwen en wederkerigheid uitstraalt, wat dus door etnische diversiteit ontbreekt. Als derde mogelijke reactie op een etnisch diverse buurt brengt Putnam (2007) de ‘constricthypothese’ naar voren. Hij stelt dat mensen zich voor zowel de in- als out-group terugtrekken: “Diversity might actually reduce both in-group and out-group solidarity” (Putnam 2007: 144). Er zijn minder mensen waarmee men zich kan identificeren, waardoor sociale contacten afnemen en er minder vertrouwen aanwezig is (Lancee en Dronkers 2007).

Uit Putnam’s (2007) onderzoek wordt de ‘constricthypothese’ bevestigd. Er valt in Amerika een wantrouwen aan te treffen tegenover mensen met een andere etnische achtergrond, maar ook tegen mensen van de eigen etnische groep. “The findings come under the heading that immigration and diversity foster social isolation and indicate that in ethnically diverse communities, people tend to distrust people belonging to other races, and moreover, distrust people belonging to their own race and even their own

neighbours” (Putnam 2007: 148). Etnische diversiteit zorgt er dus voor dat men terug kruipt in de eigen schulp. Putnam (2007) noemt dit verschijnsel ‘hunkering down’. Men trekt zich terug in zijn eigen schild als een schildpad en sluit zich af van de ‘onveilige’ buitenwereld. Hierbij treedt er dus een staat van anomie op, waarin men zich isoleert van de buitenwereld. Naast gevolgen voor vertrouwen brengt etnische diversiteit ook andere negatieve gevolgen met zich mee. Putnam verwoordt deze anomische staat als volgt:

“Inhabitants of diverse communities tend to withdraw from collective life, to distrust their neighbours, regardless of the colour of their skin, to withdraw even from close friends, to expect the worst from their community and its leaders, to volunteer less, give less to charity and work on community projects less often, to register to vote less, to agitate for social reform more, but have less faith that they can actually make a difference, and to huddle unhappily in front of the television” (Putnam 2007: 151).

Naast het onderzoek van Putnam (2007) zijn er andere onderzoeken verricht naar de gevolgen van etnische diversiteit. Alesina en La Ferrara (2000) hebben in Amerika aangetoond dat etnische diversiteit zorgt voor minder onderling vertrouwen en dat zowel de formele als de informele netwerken hierdoor zwakker zijn. Mensen vertrouwen elkaar eerder wanneer ze op ‘elkaar lijken’. Zo hebben mensen met dezelfde etnische herkomst meer vertrouwen in elkaar en heerst er wantrouwen naar andere groepen. In heterogene wijken is de kans groter op interracial contacten, wat leidt tot een verlaagd vertrouwen. Allesina en La Ferrara (2000: 13) bestempelen dit als de “aversion to heterogeneity” verklaring, die vergelijkbaar is met de conflicthypothese.

Naast Amerika is er onderzoek verricht naar de gevolgen van etnische diversiteit op vertrouwen in andere landen. In Australië is aangetoond dat er een verlaagd vertrouwen aan te treffen valt etnisch diverse buurten. Leigh (2006) onderschrijft hier het belang van taal. Wanneer er meer diversiteit in de talen aan te treffen valt, neemt het vertrouwen in elkaar af.

Ook in Canada wordt een negatieve relatie gevonden tussen etnische diversiteit en vertrouwen. Stolle et al. stellen dat dit effect in Canada nog sterker is dan in Amerika: “The effect seems slightly stronger in Canada than in the United States” (Stolle et al 2008: 71). Zij stellen dat dit sterkere verband in Canada toe te schrijven valt aan de

grotere heterogeniteit onder de minderheden in Canada.

Letki (2008) heeft in Engeland onderzoek gedaan naar de gevolgen van etnische diversiteit op sociale contacten, vertrouwen en sociale cohesie. Dit onderzoek is verricht naar aanleiding van geuite zorgen vanuit de Britse politiek over etnische diversiteit. De veronderstelling heerste dat etnische diversiteit schadelijk zou zijn voor de handhaving en ontwikkeling van de Britse samenleving. Letki's bevindingen zijn echter niet eenduidig. Enerzijds heeft etnische diversiteit geen invloed op interacties binnen lokale gemeenschappen, maar anderzijds heeft deze etnische diversiteit wel invloed op vertrouwen in deze buurten: "Although people living in racially diverse neighbourhoods do not interact less with their neighbours, they declare less trust in them and less satisfaction from living in their neighbourhood" (Letki 2008: 121). De mogelijke verklaring voor deze tegenstrijdige bevindingen ligt in de rol van de media. Letki stelt dat de media een negatief beeld creëert van migranten en zodoende ook over etnisch diverse buurten.

Er is ook onderzoek gedaan naar de gevolgen van etnische diversiteit in Nederland. Gesthuizen, van der Meer en Scheepers (2009) hebben de bevindingen van Putnam (2007) onderzocht binnen de Nederlandse context en komen tot de conclusie dat de resultaten van Putnam niet toepasbaar zijn op de Nederlandse en Europese situatie. "We found no evidence at all for what we consider to be Putnam's core claim, on the relationship between ethnic diversity and dimensions of social capital: these relationship turned out to be spurious in Europe" (Gesthuizen et al. 2009: 18). Zij concluderen dat niet etnische diversiteit, maar de jaren van democratie en de aanwezigheid van sociale ongelijkheid belangrijk zijn voor de opbouw van sociale contacten en vertrouwen. Lancee en Dronkers (2007) komen tot de conclusie dat de stelling van Putnam wel toepasbaar is op de Europese welvaartsstaten. Op korter termijn valt er wel degelijk een negatieve relatie aan te treffen tussen etnische diversiteit en vertrouwen in de Nederlandse samenleving: "At least in the short term there exists a negative relation between ethnic diversity of neighborhoods on the one hand and trust in neighbour and the neighborhoods at the other hand" (Lancee en Dronkers 2007: 9). Etnische diversiteit zorgt echter wel voor meer vertrouwen tussen etnische groepen. In Zweden en België (Gustavsson en Johrdahl 2008; Reeskens en Hooghe 2009) wordt echter geen sterk verband aangetroffen. Ook wanneer wordt gekeken naar resultaten tussen landen wordt de relatie tussen etnische diversiteit en vertrouwen niet gevonden (Hooghe et al. 2009).

Blokland-Potters (1998) beschrijft in haar onderzoek naar de sociale relaties in de Rotterdamse achterstandswijk Hillesluis, een verzwakte vorm van de contacttheorie, te weten publieke familiariteit. Bij publieke familiariteit draait het om kortstondige, maar herhaalde contacten: “Publieke familiariteit resulteert uit geregelde ontmoetingen tussen vreemden die daardoor ‘ontvreemd’ raken. Zij ontstaat wanneer interdependente anonieme mensen elkaar alsmaar tegen het lijf lopen” (Blokland-Potters 1998: 156). Het vluchtige karakter wordt ook gekenmerkt door de anonimiteit van het contact. Men kan elkaar in de buurt groeten, zonder daadwerkelijk deze persoon te kennen. Door deze herhaalde oppervlakkige contacten kan men elkaar wel plaatsen en inschatten. Door deze oppervlakkige contacten raak men ‘ontvreemd’ en kan men beter inschatten wie men wel of niet kan vertrouwen.

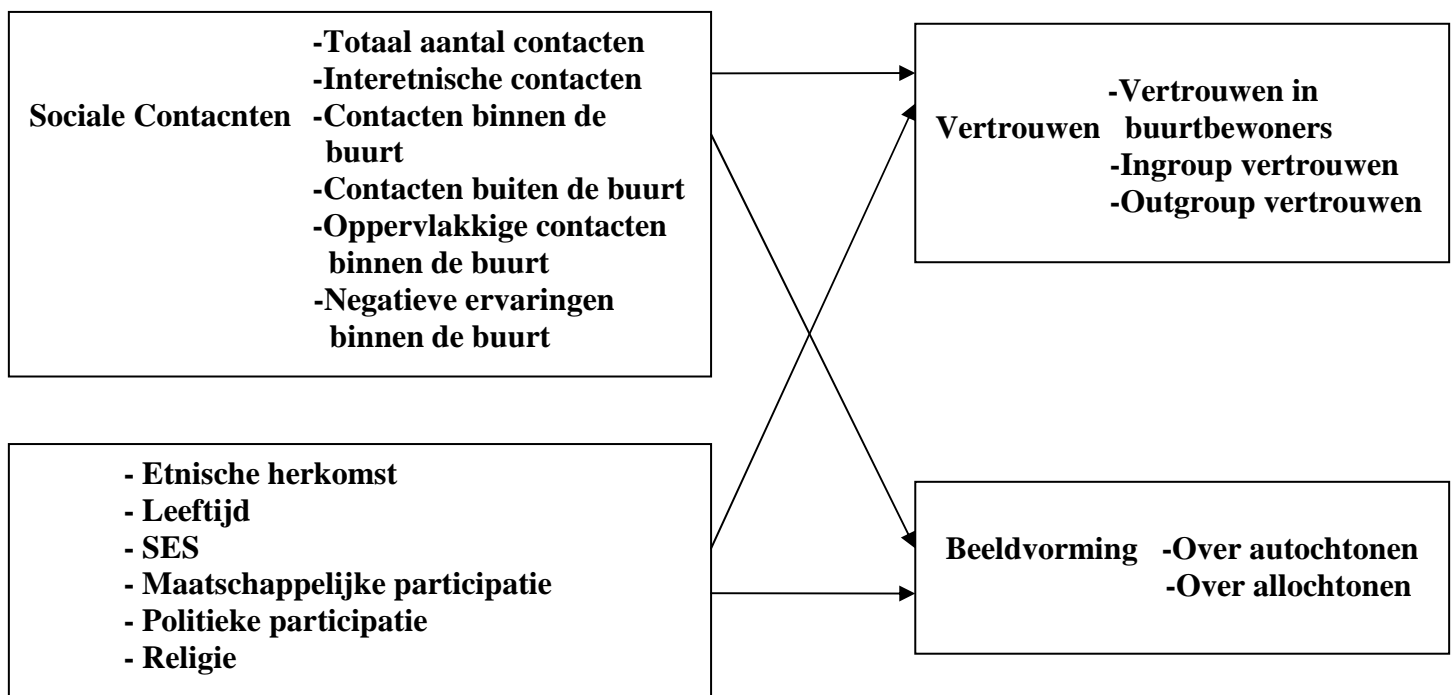
Er kunnen echter kritische kanttekeningen geplaatst worden bij de gevonden resultaten van Putnam (2007) (Zie Lancee en dronkers 2009; Gijsberts et al. 2009). Ten eerste bestaat in eerder onderzoek geen eenduidigheid tussen de resultaten in verschillende landen. In Amerika, een traditioneel immigratieland, wordt duidelijke overeenstemming gevonden, maar binnen de West-Europese context wordt dit niet altijd aangetroffen. Ten tweede moet behalve etnische diversiteit ook de sociaal economische status van een buurt en zijn inwoners in ogenschouw worden genomen. Letki (2008) stelt dat er in voorgaand onderzoek niet altijd rekening is gehouden met de sociaal-economische status van buurten. Is er sprake van een sociaal economisch probleem of een etnisch probleem? Li (2005) toont aan dat armoede en wanorde zorgen voor een lagere bereidheid tot sociale activiteiten met buurtgenoten, een groter gevoel van wantrouwen en een verhoogde competitie. Ook wordt er een verband gevonden tussen etnische diversiteit en sociaal economische achterstand (Gijsberts et al. 2008; Letki 2008). Letki (2008) concludeert hieruit dat beleidsaandacht uit moet gaan naar de rol van sociaal economische achterstand en niet naar het tot nu toe overbelichte belang van etnische diversiteit. Ross et al. (2001) stellen dat het effect van vertrouwen in buurtbewoners wegvalt wanneer er wordt gekeken naar de sociaal economische status van een buurt. Ten derde wordt in Nederlands vervolgonderzoek het viercijferig postcodegebied gehanteerd als buurt. Het is echter niet zeker of deze afbakening daadwerkelijk betekenisvol is voor de bewoners van de buurt. Deze viercijferige afbakening hoeft niet overeen te komen met het daadwerkelijke buurtgebruik.

Ten vierde trekt Putnam (2007) de conclusie dat etnische diversiteit zorgt voor een afname van vertrouwen in het algemeen. Hij treft in Amerika een wantrouwen aan tegenover mensen met een andere etnische achtergrond, maar ook tegen mensen van de eigen etnische groep. Putnam stelt deze relatie vast, maar geeft geen veroorzakend mechanisme van dit verband. Hiermee laat hij een black box open, doordat het niet duidelijk is welke mechanisme in werking treedt in deze etnisch diverse buurten. Binnen dit onderzoek wordt daarom gekeken naar de invloed van sociale contacten op vertrouwen en beeldvorming in etnisch diverse buurten.

2.5 Conceptueel model

Binnen dit onderzoek wordt nagegaan of het onderlinge vertrouwen en de wederzijdse beeldvorming tussen diverse bevolkingsgroepen binnen deze Rotterdamse buurten (Schiemon en de Afrikaanderwijk) mede wordt beïnvloed door de mate van interetnisch sociaal contact van de buurtbewoners. De voorgaande theorieën monden uit in het volgende conceptuele model.

Figuur 2: Conceptueel model.

Het conceptueel model in figuur 2 geeft een overzichtelijke weergave van de mogelijke relaties tussen enerzijds de afhankelijke variabelen beeldvorming en vertrouwen en anderzijds de overige onafhankelijke variabelen. Hierbij staan de relaties tussen enerzijds sociale contacten en anderzijds vertrouwen en beeldvorming centraal. Naast de gevolgen van deze sociale contacten is er ook naar de sociaal-economische achtergrondkenmerken van de respondenten gekeken.

3. Methodologie

3.1 Inleiding

Het verrichten van onderzoek is, zoals Braster (2000: 2) veronderstelt, een typisch menselijke activiteit. De blootstelling aan impulsen zal bijna automatisch leiden tot onderzoek. Dit dagelijks menselijk onderzoek is echter niet wetenschappelijk gegrond. Babbie (2004) stelt dat de fundamenteën van wetenschappelijk onderzoek liggen in logica en observatie: “Een wetenschappelijke uitspraak moet logisch kloppen en overeenstemmen met onze waarnemingen” (Braster 2000: 6). De wetenschap is daarom gebaat bij een zo objectief mogelijke waarheid. Men dient, in het Latijns gezegd, ‘tabula rasa’ te zijn, als een onbeschreven blad zonder oordeel. Een objectieve houding van de onderzoeker draagt bij aan een betere consistentie en logica van een onderzoek. Een onderzoek moet geen weerspiegeling zijn van de mening van de onderzoeker, maar moet laten zien hoe dingen daadwerkelijk zijn.

Naast het belang van logica en observatie in het proces van onderzoeken, dienen de bevindingen van een onderzoeker toetsbaar te zijn. Dit maakt herhaling van het onderzoek mogelijk, wat tevens kan zorgen voor herbevestiging van de gedane uitspraken. Het kwantitatieve karakter van dit onderzoek draagt bij aan een goede herhaalbaarheid van dit onderzoek. Bij dit soort onderzoek is het mogelijk om op een cijfermatige wijze inzicht te krijgen over mogelijke verbanden tussen meerdere variabelen. Een voordeel van kwantitatief onderzoek is, dat het gemakkelijker is om een groter aantal onderzoekseenheden op te kunnen nemen in de analyse. Dit onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een ‘survey’. Deze wijze van onderzoek wordt volgens Braster (2000: 22) getypeerd door de vele onderzoekseenheden, de uitvoering op één tijdstip, een statistische selectie van de respondenten en onderzoek door middel van kwantitatieve analyses.

In 2008 is de samenwerking ontstaan tussen zes onderzoeksinstituten binnen Europa. Deze instituten zijn gevestigd in Griekenland, Portugal, Spanje, Oostenrijk, Polen en Nederland. Het samenwerkingsverband heeft gezamenlijk het Geitonies-project in het leven geroepen. Dit project doet onderzoek naar tolerantie binnen zes Europese steden, waarbij gekeken wordt naar het sociale, het culturele en het etnische karakter van de inwoners. In 2009 is het project van start gegaan in Nederland. Binnen vijf maanden tijd zijn er 78 interviews afgenomen in de Rotterdamse wijken Schiemond en Afrikaanderwijk. Uit alle adressen binnen deze wijken is

gerandomiseerd een steekproef van 200 adressen per wijk getrokken. Deze mensen zijn drie keer benaderd voor deelname aan het onderzoek. De respondenten is de mogelijkheid geboden om een interview in de eigen taal af te geven, wanneer er onderzoekers waren die de taal machtig waren. Na deelname aan het onderzoek ontvingen de respondenten een bon ter waarde van 20 euro, om zo de bereidheid aan het onderzoek mee te werken te verhogen. De interviews zijn mondeling afgenomen. De respondenten konden zelf aangeven waar het interview plaats zou vinden. De anonimiteit van de geïnterviewde respondenten is volstrekt gewaarborgd.

In het onderzoek is gebruik gemaakt van twee type vraagstellingen, een beschrijvende- en een verklarende vraagstelling. Bij een beschrijvende vraagstelling wordt een omschrijving gegeven van bepaalde objecten, ontwikkelingen of gebeurtenissen. “Een beschrijvende vraagstelling is gericht op kennis wat een verschijnsel of gebeurtenis is of hoe het eruit ziet” (Korzilius 2000: 44). Binnen dit onderzoek zal de mate van vertrouwen en beeldvorming uiteengezet worden. Er zal een beschrijving worden opgesteld van het vertrouwen en de beeldvorming van de bewoners van de Afrikaanderwijk en Schiemond.

Bij een verklarende vraagstelling wordt gepoogd verbanden tussen meerdere variabelen te verduidelijken. “Een verklarende vraagstelling is gericht op kennis over het waarom of waardoor een fenomeen tot stand komt” (Korzilius 2000: 44). Er zal gekeken worden of vertrouwen en beeldvorming hier verklaard kan worden door (interetnische) sociale contacten die de respondenten hebben. Er wordt tevens rekening gehouden met andere invloeden op het vertrouwen en beeldvorming, zoals sociaal economische status, etnische herkomst, participatie, religie en leeftijd.

3.2 Kwaliteitscriteria

Twee begrippen die een grote rol spelen binnen wetenschappelijk onderzoek zijn validiteit en betrouwbaarheid. Deze begrippen “gaan over het maken van fouten in onderzoek” (Korzilius 2000: 21). Een onderzoek is daadwerkelijk betrouwbaar wanneer deze onafhankelijk is van tijd, plaats en de onderzoeker. De gevonden resultaten moeten wederom gevonden worden als een van deze omstandigheden verandert. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van voorgestructureerde vragenlijsten. Braster (2000) stelt dat “schriftelijke vragenlijsten als meer betrouwbaar (worden) gezien dan interviews met open vragen” (Braster 2000: 75). Naast betrouwbaar moet een onderzoek ook valide zijn. Deze validiteit valt op te delen in interne- en externe validiteit. Bij interne validiteit is van belang dat daadwerkelijk gemeten wordt, wat

men wil meten. “Interne validiteit is gerelateerd aan het kunnen vaststellen van causale relaties tussen theoretische concepten in de empirische werkelijkheid” (Braster 2000: 67). De vragen dienen op een juiste wijze aan de respondenten gesteld te worden, zodat andere variabelen geen invloed kunnen uitoefenen. Bij externe validiteit draait het om de mate van generaliseerbaarheid van het onderzoek. De resultaten van een onderzoek dienen ook gevonden te worden onder andere omstandigheden, zoals een andere tijd of plaats. Korzilius (2000: 29) stelt dat survey-onderzoek de beste onderzoeksmethode is voor een sterke externe validiteit.

3.3 Centrale variabelen in de analyse

Sociale contacten

Voor het meten van het aantal sociale contacten van de respondent is gebruik gemaakt van twee verschillende soorten vraagstellingen. De eerste meet het totaal aantal sociale contacten van de respondent, hoeveel hiervan buiten de wijk wonen en hoeveel interetnische contacten de respondent heeft. De respondenten hebben op kwantitatieve wijze aangegeven met hoeveel personen men vrije tijd doorbrengt, naar wie men gaat voor vertrouwenszaken en advies en door wie men wel eens geholpen wordt. Voor het totaal aantal sociale contacten van de respondent is hiervan het gemiddelde berekend. Daarnaast hebben de respondenten met een 7-puntsschaal aangegeven hoeveel van deze mensen dezelfde herkomst hebben en binnen de wijk wonen. De antwoordcategorieën zijn als volgt gehanteerd: (1) geen enkele, (2) maar een paar, (3) tussen de helft en maar een paar, (4) ongeveer de helft, (5) tussen bijna allemaal en de helft, (6) bijna allemaal en (7) allemaal. Om te meten hoeveel mensen buiten de wijk wonen en een andere etnische herkomst hebben, zijn de antwoorden op de vragen hoeveel mensen dezelfde herkomst hebben en binnen de wijk wonen gespiegeld.

De tweede vraagstelling meet de oppervlakkige sociale contacten en de negatieve ervaringen met sociale contacten uit de buurt. Voor het meten van de oppervlakkige sociale contacten is de respondenten gevraagd ‘met hoeveel mensen uit de buurt heeft u de afgelopen drie maanden wel eens een praatje gemaakt’ en ‘hoeveel mensen uit de buurt heeft u de afgelopen drie maanden wel eens thuis ontvangen of bezocht’. Er is gebruik gemaakt van vijf antwoord categorieën (1) niemand, (2) 1-2 mensen, (3) 3-5 mensen, (4) 6-20 mensen en (5) 21 of meer mensen. Bij de negatieve sociale contacten hebben de respondenten aangegeven met hoeveel

mensen uit de buurt zij ruzie hebben gehad in de afgelopen drie maanden. Bij deze twee vormen van sociale contacten is gebruik gemaakt van dezelfde categorisering als hierboven.

Maatschappelijk participatie

De respondenten is gevraagd of ze op enige wijze actief zijn in vrijwilligerswerk. Hierbij is het van belang dat dit werk volledig op non-profit basis geschied. Er zijn zeven mogelijke categorieën voorgelegd waarin de respondent maatschappelijk actief kan zijn, zoals in politieke partijen, religieuze organisaties en sportwerk. Er is gebruik gemaakt van twee antwoord categorieën (0) niet actief, (1) actief.

Politieke participatie

Er is gekeken of de respondenten politiek actief zijn. De respondent is de vraag voorgelegd of ze bij de laatste landelijke- en lokale verkiezingen gestemd hebben, met als antwoordcategorieën (0) niet gestemd en (1) wel gestemd.

Leeftijd

De respondent heeft aangegeven in welk jaar hij geboren is, waaruit de leeftijd van de respondent is opgemaakt.

Sociaal economische status (SES)

De sociaal economische status is gemeten aan de hand van twee variabelen, te weten beroepsniveau en opleidingsniveau. Bij de codering van de beroepen is gebruik gemaakt van de standaard beroepenclassificatie van het CBS (2001). Hierbij is eerst een overzicht gemaakt van het laatste beroep van de respondent en deze is met behulp van het standaard beroepenclassificatie van het CBS omgezet in een classificatie. Deze beroepsclassificatie bestaat uit (0) niet werkend, (1) elementaire beroepen (zoals productiemedewerker), (2) lagere beroepen (zoals verkoopmedewerker), (3) middelbare beroepen (zoals verpleger), (4) hogere beroepen (zoals therapeut) en (5) academische beroepen (zoals universitair professor). Bij respondenten die aangeven arbeidsongeschikt of met pensioen te zijn, is gekeken naar het laatste beroep. Voor opleidingsniveau is gebruik gemaakt van de volgende codering: (0) geen opleiding, (1) VMBO, (2) middelbaar beroeps onderwijs, (3) Havo-Vwo, (4) hoger beroeps onderwijs en (5) wetenschappelijk onderwijs. De uitkomsten van beide variabelen zijn tot een index verwerkt die de sociaal economische status van de respondent omvat met de volgende scores 1 tot en met 10.

Etnische herkomst

De respondent is gevraagd naar de etnische herkomst van beide ouders. Iemand wordt als allochtoon beschouwd, wanneer één van de beide ouders buiten Nederland is geboren (conform de CBS definitie). Wanneer beide ouders in een ander land zijn geboren, is gekeken naar het geboorteland van de moeder. De etnische herkomst is als volgt gecategoriseerd: (1) Turkije en Marokko, (2) Autochtonen, (3) Suriname, (4) Overige allochtonengroepen. In de eerste groep zijn respondenten met Turkse en Marokkaanse herkomst samengevoegd, door het beperkt aantal respondenten in beide groepen. De laatste groep bestaat voornamelijk uit respondenten afkomstig uit de Nederlandse Antillen en Kaapverdië.

Religie

De respondent heeft aangegeven welke religie men aanhangt. Het is hier niet van belang of de respondent ook daadwerkelijk religieus praktiserend is. De vele christelijke en islamitische denominaties zijn samengevat onder de noemer gelovig. Religie is in dit onderzoek als volgt gecategoriseerd: (0) Niet gelovig, (1) gelovig.

Vertrouwen in de buurtbewoners

De voorgelegde stellingen geven antwoord op de vraag of men vertrouwen heeft in de buurtbewoners. Maken de mensen uit de buurt misbruik van de respondent? Anderzijds is er ook gevraagd of mensen uit de buurt behulpzaam zijn. Er is gebruik gemaakt van een vijf punts likertschaal met de antwoord categorieën (1) helemaal mee eens, (2) mee eens, (3) niet eens, niet oneens, (4) oneens en (5) helemaal oneens. Beide vragen zijn in tegengestelde richting voorgelegd, waardoor één vraag is omgevormd in positieve richting. Om de betrouwbaarheid van deze schaal te meten is gebruik gemaakt van een betrouwbaarheidstest. Beide variabelen worden binnen dit onderzoek als een index beschouwd. Een hogere score op deze index staat voor meer vertrouwen in buurtgenoten.

‘Ingroup’ en ‘outgroup’ vertrouwen

Ook hier zijn stellingen voorgelegd met de vraag of er misbruik gemaakt wordt van de respondent. Het gaat hier om misbruik door mensen met dezelfde etnische herkomst, door mensen met een andere immigrantenherkomst of misbruik door autochtonen. Hier is ook gebruik gemaakt van een vijfpunts likertschaal met dezelfde antwoordcategorieën als bij de

index van vertrouwen in de buurt. Een hogere score op deze indexen staat voor meer ingroup en outgroup vertrouwen.

Beeldvorming over allochtonen

Hier wordt gekeken naar het beeld dat de respondent heeft over allochtonen. Er is antwoord gegeven op de stellingen: 'Is het goed voor de economie dat mensen uit andere landen hier komen wonen' en 'In de toekomst zal het aantal migranten een bedreiging voor de samenleving worden'. De antwoorden op deze stellingen zijn verwerkt tot een vijfpunts likertschaal met de antwoord categorieën (1) helemaal mee eens, (2) mee eens, (3) niet eens, niet oneens, (4) oneens en (5) helemaal oneens. Beide vragen zijn in tegengestelde richting gesteld, één vraag positief over allochtonen en één vraag negatief over allochtonen. De negatieve vraag is eerst omgezet in positieve richting. Er is hier gebruik gemaakt van een index van deze items. Een hoge score op deze index staat dan voor een positievere beeldvorming over allochtonen.

Beeldvorming over autochtonen

Als laatste zijn er twee stellingen voorgelegd die een beeld geven over de beeldvorming van de respondenten over autochtonen. Er is antwoord gegeven op de volgende stellingen: 'Autochtone Nederlanders staan open voor immigranten die zich hier vestigen' en 'Autochtone Nederlanders behandelen immigranten eerlijk'. Ook hier is gebruik gemaakt van dezelfde vijfpunts likertschaal als bij beeldvorming over allochtonen. Ook hier geldt dat een hogere score op deze schaal staat voor een positievere beeldvorming over autochtonen.

4. Het onderzoeksgebied en een schets van de respondenten:

De gebruikte data voor dit onderzoek komt voort uit de data-set van het Geitonies-project. Dit project is in 2008 opgezet. In zes verschillende Europese steden wordt onderzoek verricht naar de invloeden van sociale, culturele en etnische groepen met betrekking tot tolerantie in de samenleving. Naast Rotterdam wordt er ook onderzoek verricht in Warschau, Bilbao, Lissabon, Wenen en Thessaloniki. In dit onderzoek maak ik gebruik van de gegevens van twee onderzochte buurten in Rotterdam, namelijk Schiemond en Afrikaanderwijk. Het zijn allebei wijken met (zeer) veel allochtonen en een zwakke sociaal economische status.

4.1 Schiemond:

Delfshaven: een deelgemeente met een rijk verleden:

De wijk Schiemond kent geen rijke en langdurige geschiedenis, doordat deze wijk pas begin jaren tachtig tot stand is gekomen. Schiemond is gevestigd in de deelgemeente Delfshaven, een deelgemeente die wel een rijk verleden bezit. Hieronder zal allereerst worden ingegaan op de deelgemeente Delfshaven om uiteindelijk te eindigen met de geschiedenis van Schiemond.

Delfshaven is oorspronkelijk omstreeks 1398 gebouwd als een havennederzetting, behorend tot de stad Delft. Hertog Aelbrecht van Beieren gaf in dat jaar de opdracht om een verbinding te maken tussen Delft en de maas, waardoor deze stad sterker kwam te staan in de concurrentiestrijd om de export van lakens en bier. Naast de haven vestigde zich in deze nederzetting verschillende fabrieken, voor de verwerking van de in de haven aangeleverde producten. Tot 1811 was Delfshaven onderdeel van de stad Delft. Na dit jaar werd het een onafhankelijke stad. Delfshaven kende na zijn onafhankelijkheid een turbulente tijd, die gekenmerkt werd door hoge armoede onder zijn inwoners. In 1886 werd Delfshaven onderdeel van de stad Rotterdam en verloor het zijn onafhankelijke status. In de jaren die volgden werden de wijken Spangen, het Witte Dorp en Oud-Mathenesse aangelegd die onderdeel werden van de deelgemeente Delfshaven.

Schiemond: een heterogene wijk:

In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd gestart met de bouw van de wijk Schiemond op de voormalige scheepswerf van Feijenoord Wilton. Door de ingezette stadsvernieuwing in Rotterdam kwam er meer behoefte aan sociale woningbouw. De bouw van Schiemond

creëerde de mogelijkheid om stadsbewoners op te vangen die niet de in staat waren om terug te keren naar andere geherstructureerde wijken in Rotterdam (Koopman 2005). In Schiemond werd voornamelijk hoogbouw geplaatst: “De woningbouw in Schiemond betreft bijna alleen maar hoogbouw, met appartementen die variëren in grootte van drie tot zeven kamers” (Hazeu et al. 2004: 163). Door deze hoogbouw ontstond de mogelijkheid om vanuit alle woningen de rivier de Maas te kunnen zien, waardoor de wijk in eerste instantie ‘het balkon aan de Maas’ genoemd werd. De wijk bestaat grotendeels uit sociale huurwoningen. Dit zorgde voor de instroom van voornamelijk etnische minderheden en mensen met een laag inkomen: “During the 1980’s and 1991’s both neighbourhoods experienced an influx of low-income groups and ethnic minorities and an increase in social problems, especially in Schiemond” (Koopman 2005: 10). “(Daarnaast) kent de wijk maar weinig voorzieningen: een school (voor maximaal 250 leerlingen), een buurtsuper, een buurtcentrum van het welzijnswerk en een speeltuin, beheerd door een actieve speeltuinvereniging. Omdat sportverenigingen en –faciliteiten ontbreken, de basisschool niet meer dan 250 van de 800 kinderen uit de wijk kan bedienen en er geen goedkope supermarkt in de wijk zit, moeten bewoners voor bijna alle voorzieningen de wijk uit” (Hazeu et al: 165). Dit alles droeg niet bij aan de optimale conditie voor een goede wijkopbouw.

Het huidige Schiemond: gekenmerkt door heterogeniteit

Binnen Schiemond is onderzoek verricht naar het ‘oude’ gedeelte van deze wijk. Het recent gebouwde Loydkwartier is buiten beschouwing gelaten, omdat de sociale structuren in dit gedeelte van de wijk niet vergelijkbaar zijn met die van het ‘oude’ deel van Schiemond. Het Loydkwartier wordt gebouwd voor mensen met een hoog inkomen. De voorzieningen binnen deze wijk, zoals een theater, restaurants en studio’s, zijn gericht op deze inkomensgroep. Het onderzoeksgebied wordt afgebakend door de volgende straten: aan de westkant de Mayflowerstraat, de noordkant de Pelgrimsstraat en de Westkousdijk, de oostkant de Schiemond en aan de zuidkant de Bartel Wiltonkade.

Schiemond heeft 3300 inwoners en wordt gekenmerkt door een jonge bevolkingsopbouw. “De helft van de inwoners is jonger dan 30 jaar (...) Vooral opvallend is dat in Schiemond veel jonge kinderen wonen. Het aandeel bewoners tot 10 jaar is met 17 procent aanzienlijk groter dan in de deelgemeente (13 procent) en de stad (11 procent)” (Epskamp et al. 2009: 7). Naast de jonge leeftijdsopbouw wordt de wijk gekenmerkt door een groot aandeel vrouwelijke bewoners (54%) en een hoog aandeel niet-westerse allochtonen. Zoals eerder

beschreven kent Schiedmond een eenzijdig woningaanbod en een grote instroom van zowel huishoudens met een laag inkomen als etnische minderheden. Zestig procent van de inwoners moet rondkomen van een inkomen van minder dan 16.600 euro per jaar (COS Rotterdam 2006). 85 % Van de bewoners van Schiedmond zijn van allochtone afkomst.

Tabel 1: ‘Etniciteit in Schiedmond ter vergelijking met Rotterdam’.

	Schiedmond	Rotterdam
Suriname	19%	9%
Antillen	6%	3%
Kaapverdianen	14%	3%
Turken	11%	8%
Marokkanen	19%	6%
Overig Niet-westers	10%	7%
Autochtonen	15%	53%
Overige Europese Unie	4%	6%
Overig Westers	3%	5%
Totaal	100%	100%
N	3280	587.161

Bron: Sociale Index 2009 – COS Rotterdam

De tabel 1 geeft een beeld over de afkomst van de bevolking van Schiedmond. De tabel geeft een indruk van de etniciteit van de grootste groepen minderheden in Schiedmond. Ter vergelijking zijn de percentages van deze minderheden over de gehele stad Rotterdam toegevoegd. 85 % van alle inwoners van Schiedmond is van allochtone afkomst. De vijf grootste minderheidsgroepen woonachtig in Schiedmond, zijn achtereenvolgens: Surinamers, Marokkanen, Kaapverdianen, Turken en Autochtonen. Vergeleken met de gehele stad Rotterdam wonen er aanzienlijk minder autochtonen in Schiedmond. Daarentegen zijn de overige minderheidsgroepen oververtegenwoordigd wanneer er vergeleken wordt met de rest van Rotterdam.

Als laatste wordt Schiedmond getypeerd door het hoge percentage een-ouder huishoudens. “Een derde van de inwoners van Schiedmond maakt deel uit van eenoudergezinnen” (Epskamp et al. 2009: 8).

Tabel 2: Bewoners naar huishoudtype in Schiedam ter vergelijking met Rotterdam’.

	Schiedam	Rotterdam
Eenpersoonshuishoudens	18%	24%
Ongehuwd stel zonder kinderen	3%	8%
Gehuwd stel zonder kinderen	9%	15%
Ongehuwd stel met kinderen	6%	7%
Gehuwd stel met kinderen	28%	30%
Een-ouder huishouden	34%	14%
Overig	2%	2%
Institutioneel	0%	1%
Totaal	100%	100%
N	3280	587.161

Bron: Sociale Index 2009 – COS Rotterdam

Elk jaar wordt er vanuit de gemeente Rotterdam onderzoek verricht naar de sociale index van alle wijken binnen deze stad. Binnen dit onderzoek staan vier aspecten centraal, te weten capaciteiten, leefomgeving, meedoen en sociale binding. Het algemene cijfer wat Schiedam heeft gekregen (5,2) is lager dan het gemiddelde van de gehele stad (6,0). Het rapport concludeert: “De Sociale Index duidt Schiedam aan als een kwetsbaar gebied. De wijk kampt met verschillende problemen, waaronder een zeer laag inkomensniveau, taalproblemen, gezondheidsproblemen en een gebrek aan passende huisvesting. Ook valt op dat de bewoners weinig sociale en culturele activiteiten ondernemen” (Epskamp et al. 2009: 11). De problematiek rondom inkomen en taalproblemen wordt toegeschreven aan de aanwezigheid van een hoog percentage allochtonen.

4.2 Afrikaanderwijk:

Het begin van een arbeidsbuurt:

De Afrikaanderwijk is aan het begin van de twintigste eeuw gebouwd in de deelgemeente Feijenoord. Deze wijk is oorspronkelijk gebouwd om het snel groeiende aantal havenarbeiders huisvesting te bieden. Rotterdam was hiertoe genoodzaakt doordat aan het eind van de negentiende eeuw de havens in Rotterdam sterk begonnen te groeien. De naam van de wijk stamt uit de tijd van de Boerenoorlog (1899-1902), waarin Afrikanen in opstand kwamen tegen de Engelse bezetters. De wijk wordt aan drie kanten ingesloten: “De Afrikaanderwijk ligt in het havengebied in een driehoek, waarvan de zijden gevormd worden

door havens, een spoorwegemplacement en een brede verkeersweg” (Dercksen en Verplanke 1987: 212).

De bebouwing was klein, uniform en de huizen stonden dicht op elkaar. “Er werden veel woningen op een kleine oppervlakte gebouwd; groenvoorzieningen en recreatiemogelijkheden ontbraken vrijwel geheel. Alleen in het midden van de wijk was een plein voorzien; hier is ooit de voetbalclub Feijenoord begonnen” (Buijs 1998: 6). De woningen hadden gemiddeld een oppervlakte niet groter dan 45m². In de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw begonnen de woningen steeds meer gebreken te vertonen. Vanaf de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw ontstond een trek van havenarbeiders naar de betere buitenwijken. Zij kregen zij de mogelijkheid om hun huisvesting aanzienlijk te verbeteren. Er was tevens sprake “van een teloorgang van traditionele politieke, religieuze en sociale verbanden van de autochtone bewoners” (Buijs 1998: 7). De achterblijvers hadden veelal een lage sociaal-economische status.

De Afrikaanderwijk kreeg in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw tevens te maken met een sterke instroom van voornamelijk Turkse gastarbeiders. Deze gastarbeiders werden veelal verdreven naar de uithoeken van de woningmarkt. “Hun koopkracht was gering en hun woonwensen afwijkend – aanvankelijk ging het vooral om alleenstaanden” (Buijs 1998: 8). Dit zorgde ervoor dat deze migranten groep gemakkelijk uitgebuit kon worden door pension eigenaren. Door de aanwezigheid van vele legale- en illegale pensions, nam de overbevolking toe. Voor autochtonen was het moeilijk om degelijke huisvesting te vinden. Dit alles droeg bij aan het ontstaan van de Afrikaanderrellen in 1972. Er ontstonden onlusten tussen gastarbeiders en autochtonen. Als gevolg hiervan werd door de gemeente Rotterdam het spreidingsbeleid ingevoerd, waarbij maximaal 5% van de bevolking een migratie achtergrond mocht hebben. Dit beleid heeft echter niet lang stand gehouden en werd twee jaar later nietig verklaard. In de jaren hierna is het aandeel immigranten sterk toegenomen.

De huidige Afrikaanderwijk: de gastarbeiders zijn gebleven

Het onderzoeksgebied in de Afrikaanderwijk wordt afgescheiden door de volgende straten: Hillelaan, Hilledijk, Putselaan en de Pretoriaaan. De wijk heeft 9.112 inwoners (COS Rotterdam 2009), waarvan het grootste aandeel tussen de 20 en 54 jaar is. De verdeling tussen mannelijke en vrouwelijke bewoners is evenredig met respectievelijk 49,7 % en 50,3 % van de inwoners. Voor de Afrikaanderwijk gelden dezelfde sociale problemen als waar Schiemond mee te kampen heeft, namelijk een eenzijdig woningaanbod, een onevenredige aanwezigheid van lage inkomensgroepen en een groot aandeel etnische minderheden. Het

aandeel inwoners onder de armoedegrens ligt hoger dan in de wijk Schiemond. 71 Procent van de bewoners van de Afrikaanderwijk, tegen 60 procent in Schiemond, moet rondkomen van minder dan 16.600 euro per jaar(COS Rotterdam 2006).

Tabel 3: ‘Etniciteit in Afrikaanderwijk ter vergelijking met Rotterdam’.

	Afrikaanderwijk	Rotterdam
Suriname	13%	9%
Antillen	5%	3%
Kaapverdianen	3%	3%
Turken	34%	8%
Marokkanen	14%	6%
Over Niet-westers	11%	7%
Autochtonen	15%	53%
Overige Europese Unie	3%	6%
Overig Westers	3%	5%
Totaal	100%	100%
N	9112	587.161

Bron: COS Rotterdam

Tabel 3 geeft een beschrijving van de herkomst van de bewoners van de Afrikaanderwijk. Ook hier zijn ter vergelijking de gegevens van heel Rotterdam toegevoegd. Uit de tabel komt naar voren dat het aandeel mensen met een Turkse afkomst het grootst is in de Afrikaanderwijk. Behalve dit hoge percentage Turken woonachtig in deze wijk is dit ook terug te zien aan de faciliteiten die gericht zijn op deze bevolkingsgroep, zoals een Turkse moskee en vele Turkse winkels. Alle minderheidsgroepen zijn sterker in de Afrikaanderwijk vertegenwoordigd vergeleken met de gehele stad Rotterdam.

In de Afrikaanderwijk zijn opvallend veel eenpersoonshuishoudens. Met 42 % voert bijna de helft van de inwoners van deze wijk een eenpersoonshuishouden.

Tabel 4: Bewoners naar huishoudtype in Afrikaanderwijk ter vergelijking met Rotterdam’.

	Schiemond	Rotterdam
Eenpersoonshuishoudens	42%	24%
Ongehuwd stel zonder kinderen	4%	8%
Gehuwd stel zonder kinderen	11%	15%
Ongehuwd stel met kinderen	3%	7%
Gehuwd stel met kinderen	23%	30%
Een-ouder huishouden	14%	14%
Overig	2%	2%
Institutioneel	1%	1%
Totaal	100%	100%
N	3280	587.161

Bron: Sociale Index 2009 – COS Rotterdam

Ook in de Afrikaanderwijk is onderzoek gedaan naar de Sociale Index. Binnen dit onderzoek wordt de wijk getypeerd als een probleemwijk, met de scores zeer zwak tot problematisch op de onderzochte aspecten. De wijk krijgt als eindoordeel een 4,9, wat staat voor een wijk met een problematisch karakter. Met name het lage inkomen en de slechte taalbeheersing zorgen voor dit eindcijfer. Daarnaast scoren de bewoners slecht bij onderdelen als school en werk. Als laatste wordt de huisvesting als problematisch omschreven, met onvoldoende passende huisvesting.

5. Onderzoeksresultaten

Dit hoofdstuk geeft een eerste verkenning van de data. Allereerst wordt er een schets gegeven van de populatie. Hierna wordt er achtereenvolgens gekeken naar de twee afhankelijke variabelen, ‘vertrouwen’ en ‘beeldvorming’. Bij beide variabelen wordt kort uitgelegd hoe deze zijn gemeten en hoe de verdeling over de hele respondentengroep is. Vervolgens wordt per afhankelijke variabele nagegaan wat het verband is met enerzijds diverse achtergrondkenmerken van de respondenten (zoals etnische herkomst, leeftijd, sociaal economische status, politieke en maatschappelijke participatie en religie) en anderzijds met ‘sociale contacten’. Sociale contacten worden hier opgevat in termen van de mate waarin respondenten informeel contact met andere mensen onderhouden.

5.1 Populatiebeschrijving:

Voor dit onderzoek zijn dus interviews afgenomen in de wijken Schiemond en de Afrikaanderwijk. Er zijn in totaal 78 respondenten geïnterviewd. Tabel 5 laat zien dat een derde (33%) van de respondenten een autochtone achtergrond heeft. De overige respondenten hebben een migratie achtergrond. Deze populatie is tot stand gekomen door een random selectie uit alle adressen binnen deze buurten. De groep Turkse en Marokkaanse respondenten is het grootst met één vierde (26 %) van de respondenten gevolgd door de groep Surinaamse respondenten. De categorie overige allochtonengroeperingen omvat 21 % van de respondenten. De groep overige allochtonengroeperingen bestaat uit respondenten afkomstig uit de Nederlandse Antillen, Kaapverdië, Duitsland, Brazilië en Oost-Europa.

Tabel 5 ‘Demografische kenmerken van de respondenten’ in procenten N = 78

	Percentage:	N:
-Autochtonen	33	26
-Turken en Marokkanen	26	20
-Surinamers	20	16
-Overige Allochtonengroeperingen	21	16
Man	33	26
Vrouw	67	52
Leeftijdscategorie 20 – 34 jaar	30	23
Leeftijdscategorie 35 – 49 jaar	16	13
Leeftijdscategorie 50 – 64 jaar	30	23
Leeftijdscategorie 65 +	24	19

Het grootste aandeel (67 %) respondenten bestaat uit vrouwen. De meeste respondenten zijn terug te vinden in de leeftijdscategorieën tussen 20 tot 34¹ jaar en 50 tot 64 jaar, met ieder dertig procent van de respondenten. Hierna volgen de tussencategorie 35 tot 49 jaar en de categorie 65+.

Tabel 6 laat zien dat een groot deel van de respondenten een lage sociaal economische status (SES) heeft. Slechts 5 % van de respondenten heeft een hoge sociaal economische status. Een derde (35 %) van de respondenten is niet-werkend. Het overgrote deel van de respondenten dat wel werkend is, valt terug te vinden in de lagere beroepssegmenten (de elementaire- en lagere beroepen). Slechts 23 % van de respondenten kent een hoger- of middelbaar beroepsniveau.

Tabel 6: ‘Diverse achtergrondkenmerken van de respondenten’ in procenten N = 78

	Percentage	N:
Sociaal Economische Status:		
-Laag	82	64
-Middel	13	10
-Hoog	5	4
Beroepsniveau:		
-Niet-werkend	35	27
-Elementaire Beroepen	10	8
-Lagere Beroepen	32	25
-Middelbare Beroepen	17	13
-Hogere beroepen	6	5
Opleidingsniveau:		
-Geen Opleiding	35	27
-VMBO - Niveau	31	24
-Havo/Vwo - Niveau	19	15
-MBO – Niveau	5	4
-HBO- Niveau	9	7
-WO - Niveau	1	1

Het percentage respondenten dat geen opleiding heeft gevolgd, is met 35 % gelijk aan het percentage niet-werkende respondenten. Deze twee categorieën vertonen echter geen volledige overlap, dus niet elke respondent zonder werk heeft geen opleiding genoten. De helft (50 %) van de respondenten heeft de middelbare school afgerond en slechts 15 % van de respondenten heeft een vervolgopleiding afgerond.

¹ De leeftijdscategorie van 20 tot 34 jaar kent een kleine vertekening. Het onderzoek heeft plaats gevonden onder respondenten van 25 jaar of ouder. Echter is er een respondent van 21 jaar, die wel in de analyses is meegenomen.

Tabel 7: ‘Participatie van de respondenten’ in procenten N = 78

	Percentage	N:
Maatschappelijke Participatie:		
-Niet participerend	72 %	56
-Laag	10 %	8
-Middel	15 %	12
-Hoog	3 %	2
Politieke Participatie:		
-Niet	39 %	30
-Wel	61 %	48

Uit tabel 7 komt naar voren dat het overgrote deel van de respondenten (72 %) niet maatschappelijk actief is en dus geen vrijwilligerswerk doet. Van de overige respondenten is slechts 3 % sterk maatschappelijk actief (1 dag per week of meer). Ongeveer twee derde (61 %) van de respondenten heeft gestemd bij de laatste lokale of landelijke verkiezing.

5.2 Vertrouwen

Er wordt allereerst gekeken naar de mate waarin respondenten vertrouwen hebben in de buurtbewoners, in de eigen etnische groep en in andere etnische groepen. De laatste twee zaken worden respectievelijk aangeduid als in-group vertrouwen en out-group vertrouwen.

De mate van vertrouwen in buurtgenoten

De respondenten hebben aangegeven in hoeverre zij denken dat er misbruik van hen gemaakt wordt door buurtbewoners. De antwoorden zijn samengevoegd tot een schaal met de categorisering een tot vijf. Een hogere score op deze index staat voor een hoger vertrouwen. Er wordt gekeken naar de mogelijke relatie tussen vertrouwen in buurtgenoten en de onafhankelijke variabelen (waaronder sociale contacten).

Tabel 8: Gemiddeld ‘vertrouwen in buurtgenoten’ naar etniciteit (N = 75)

	Gemiddeld vertrouwen in buurtgenoten
Turkije en Marokko	3,89
Autochtonen	3,85
Suriname	4,00
Overige allochtonen groepen	4,40
Totaal	4,00

Wat bij tabel 8 opvalt, is dat er een hoge mate van vertrouwen in buurtgenoten is. De inwoners van beide onderzoeksbuurten hebben dus veel vertrouwen in de buurtgenoten. Verder zijn er geen significant grote verschillen onder de verscheidene bevolkingsgroepen. In tabel 9 zijn de overige significantiewaarden van deze verbanden af te lezen.

Tabel 9: ‘Vertrouwen in buurtgenoten’ naar diverse achtergrondkenmerken en sociale contacten (N = 75)

	Significantieniveau F-toets
Achtergrondkenmerken	
Etniciteit	,126
Leeftijd	,278
Sociaal economische status (SES)	,727
Politieke participatie	,752
Maatschappelijke participatie	,316
Religie	,316
Sociale contacten	
<i>Schaal 1</i>	
Totaal aantal sociale contacten	,758
Interetnische- contacten	,129
Sociale contacten buiten de buurt	,126
<i>Schaal 2</i>	
Oppervlakkige sociale contacten binnen de buurt	,720
Sociale contacten – Negatieve ervaringen	* ,014

* P < 0,05; ** P < 0,01

Wat bij het eerste gedeelte van tabel 9 opvalt, is dat een hoge mate van vertrouwen in buurtgenoten niet of nauwelijks verschilt tussen verschillende categorieën bewoners. Autochtonen en diverse categorieën allochtonen, jongeren en ouderen, respondenten met een hogere en een lagere sociaal economische status, gelovigen en niet-gelovigen hebben allemaal ongeveer even sterk vertrouwen in de buurt en hun buurtgenoten. Eerdere bevindingen van Brehm en Rahn (1997) tonen aan dat politieke en maatschappelijke participatie nauw verbonden is met vertrouwen. Beide vormen van participatie dragen op positieve wijze bij aan het ontstaan van vertrouwen in buurtgenoten. Echter, in dit onderzoek zien we geen significant verschil in de mate van vertrouwen tussen respondenten die wel of niet politiek participeren. Dit geldt ook voor het verband tussen maatschappelijke participatie en vertrouwen in buurtgenoten. Respondenten die veel maatschappelijk participeren, hebben niet meer vertrouwen dan respondenten die weinig participeren.

In het tweede gedeelte van tabel 9 wordt gekeken naar de relatie tussen vertrouwen in buurtgenoten en sociale contacten. Zoals eerder gezegd wordt 'sociale contacten' hier begrepen als het aantal informele sociale contacten van de respondent. Er worden twee schalen voor sociale contacten gehanteerd. De eerste schaal is gebaseerd op de vraag met hoeveel personen de respondent vrije tijd doorbrengt, naar hoeveel personen de respondent zou gaan voor vertrouwelijke zaken en advies en hoeveel personen de respondent wel eens helpen. Daarnaast is er ook gekeken naar hoeveel van deze personen dezelfde of een andere etnische herkomst hebben en of ze buiten de eigen buurt wonen. De tweede schaal is gebaseerd op de vraag met wie de respondent afgelopen drie maanden een praatje heeft gemaakt in de buurt en hoeveel personen men thuis heeft ontvangen en/of bij wie men op bezoek is gegaan in de buurt. De eerste schaal heeft dus betrekking op het meer intiem sociaal netwerk van de respondent, het gaat om zijn of haar persoonlijke contacten. De tweede schaal heeft betrekking op meer oppervlakkige contacten in de buurt.

Sociale contacten hebben volgens Putnam (1995) een positief effect op vertrouwen. Sociale contacten van mensen dragen bij aan een gevoel van wederkerigheid, wat zorgt voor meer vertrouwen. Tabel 9 laat zien of er in dit onderzoek een verband is tussen sociale contacten (aantal contacten van mensen) en vertrouwen in buurtgenoten. Dit blijkt niet het geval te zijn. Mensen met veel sociale contacten hebben niet meer of minder vertrouwen in buurtgenoten. Hetzelfde geldt voor mensen met veel interetnische contacten en voor mensen die vooral veel contacten buiten de buurt hebben. Als laatste is gekeken of er een verband is tussen het hebben van meer oppervlakkig buurtcontact en negatieve ervaringen met buurtbewoners enerzijds en vertrouwen in buurtbewoners anderzijds. Er blijkt echter geen verband te zijn tussen vluchtige contacten en de mate van vertrouwen in buurtgenoten. De tabel laat zien dat respondenten met meer vluchtige contacten in de buurt niet significant meer vertrouwen in buurtgenoten hebben dan respondenten met minder vluchtige contacten. Dit spreekt de notie van publieke familiariteit van Blokland (1998) tegen, die stelt dat vluchtige sociale contacten tot meer vertrouwen leiden. Tabel 9 laat tenslotte zien dat er een verband is tussen het ontbreken van negatieve ervaringen (zoals ruzie) in de buurt en vertrouwen in buurtgenoten. Respondenten die geen negatieve ervaringen hebben gehad met buurtbewoners hebben vaker (heel) veel vertrouwen in de buurt. Negatieve ervaringen dragen bij aan een vermindering van het vertrouwen in buurtgenoten.

Ingroup vertrouwen en outgroup vertrouwen

Onder ingroup vertrouwen wordt het vertrouwen van de respondent in de eigen etnische groep verstaan. Er zijn vragen aan de respondenten gesteld of mensen uit de eigen etnische groep misbruik proberen te maken van de respondent. Hiernaast is ook gevraagd of mensen uit andere etnische groepen misbruik maken van de respondent. Dit wordt verstaan onder outgroup vertrouwen. De antwoorden zijn samengevoegd tot een schaal met de categorisering een tot vijf. Een hoge score bij outgroup vertrouwen staat voor veel vertrouwen en hiermee samenhangend het idee dat mensen met een andere etnische herkomst geen misbruik maakt van de respondent.

Tabel 10: Gemiddeld ‘ingroup vertrouwen’ en ‘outgroup vertrouwen’ naar etniciteit (N = 75)

	Ingroup vertrouwen	Outgroup vertrouwen
Turkije en Marokko	4,26	4,16
Autochtonen	4,46	4,46
Suriname	4,19	4,19
Overige allochtonen groepen	4,69	4,69
Totaal	4,40	4,37

Tabel 10 laat in de eerste plaats zien dat sprake is van een vrij hoge mate van ‘in-group vertrouwen’ en ‘out-group vertrouwen’. De gemiddelde score van de respondenten valt zeer hoog uit (hoger dan 4). Dit wil zeggen dat men veel vertrouwen heeft in zowel de eigen als andere etnische groepen. Verder worden geen significant grote verschillen tussen de verschillende bevolkingscategorieën aangetroffen. In tabel 11 zijn de overige significantiewaarden van de verbanden af te lezen.

Tabel 11: ‘Ingroup vertrouwen en outgroup vertrouwen’ naar diverse achtergrondkenmerken en sociale contacten (N=75)

	Significantieniveau F-toets ingroup vertrouwen	Significantieniveau F-toets Outgroup vertrouwen
Achtergrondkenmerken		
Etniciteit	,067	,055
Leeftijd	,755	,669
Sociaal economische status (SES)	,212	,660
Politieke participatie	,694	,943
Maatschappelijke participatie	,445	,641
Sociale contacten	,072	,063

Schaal 1

Totaal aantal sociale contacten	,313	,152
Interetnische- contacten	,627	,675
Sociale contacten buiten de buurt	,265	,174
<i>Schaal 2</i>		
Oppervlakkige sociale contacten binnen de buurt	,193	,224
Sociale contacten – Negatieve ervaringen	,457	,862

* P < 0,05; ** P < 0,01

Uit tabel 11 blijkt ook hier geen verband tussen enerzijds diverse persoonskenmerken en anderzijds de mate van ‘in-group vertrouwen’ en ‘out-group vertrouwen’. Autochtonen en allochtonen, jongeren en ouderen, mensen met een hoge en lage sociaal economische status en religieuze en niet religieuze mensen scoren ongeveer hetzelfde op de schalen van ‘in-group vertrouwen’ en ‘out-group vertrouwen’. Opvallend is dat er ook geen verband blijkt te zijn tussen politieke en maatschappelijke participatie enerzijds en ‘out-group vertrouwen’ anderzijds. Dit wordt echter wel in de literatuur verondersteld. Uslaner (2001) en Wuthnow (1999) stellen dat mensen met een verlaagd vertrouwen in andere groepen, minder maatschappelijk participeren.

De contact- en conflicthypothese van Putnam (2007) duiden op twee mogelijke gevolgen van interetnische sociale contacten. Enerzijds kunnen deze contacten zorgen voor meer begrip en genegenheid voor andere etnische groepen. Het contact tussen deze groepen zorgt er dus voor dat zij dichterbij elkaar komen. Anderzijds kunnen contacten ook zorgen voor wederzijdse wrevel en onbegrip. Door het contact kunnen de negatieve aspecten van beide groepen benadrukt worden. Er ontstaat dan een neiging om zich terug te trekken in de eigen groep en de outgroup te wantrouwen.

Uit het tweede gedeelte van tabel 11 blijkt echter iets anders. Zowel het aantal sociale contacten in het algemeen als meer specifiek het aantal interetnische contacten blijkt niet uit te maken voor zowel het ‘in-group vertrouwen’ als ‘out-group vertrouwen’. Respondenten met weinig sociale contacten c.q. weinig interetnische contacten hebben niet meer of minder vertrouwen, in zowel andere etnische groepen als de eigen etnische groep, dan respondenten met meer (interetnische) contacten. Waar het bestaande beleid zich vooral toespitst op het bevorderen van interetnische contacten voor meer vertrouwen wordt dit verband binnen dit onderzoek niet aangetoond. Ook het aantal contacten buiten de buurt blijkt niet uit te maken voor beide vormen van vertrouwen en hetzelfde geldt nu ook voor de meer oppervlakkige contacten in de buurt. Oppervlakkig buurtcontact en negatieve ervaringen binnen de buurt

leiden niet tot meer (maar ook niet tot minder) vertrouwen in zowel de eigen als de andere etnische groep.

5.3 Beeldvorming

Er wordt gekeken naar de beeldvorming van de respondenten over enerzijds autochtonen en anderzijds allochtonen. Nagegaan wordt of bepaalde achtergrondkenmerken van de respondenten en de mate van (interetnische) sociale contacten samenhangt met een positieve dan wel negatieve beeldvorming over autochtonen en allochtonen. De respondenten hebben enerzijds aangegeven in hoeverre ze het eens zijn met stellingen die de houding tegenover autochtonen meten. Anderzijds is er gebruik gemaakt van andere stellingen die de houding over allochtonen meten.

Beeldvorming over allochtonen

De respondenten hebben aangegeven in hoeverre zij denken dat het goed is voor de economie dat mensen uit andere landen hier komen wonen en of deze migranten in de toekomst een bedreiging voor de samenleving gaan vormen. De scores op deze vragen zijn samengevoegd tot een index met de categorisering een tot vijf. Een hoge score op deze index staat voor een positieve beeldvorming, men heeft in dit geval een positief beeld over allochtonen.

Tabel 12: Gemiddeld ‘beeldvorming allochtonen’ en ‘beeldvorming autochtonen’ naar etniciteit (N = 75)

	Beeldvorming allochtonen	Beeldvorming autochtonen
Turkije en Marokko	3,42	3,10
Autochtonen	3,17	3,17
Suriname	3,88	3,27
Overige allochtonen groepen	3,86	3,21
Totaal	3,52	3,20

Tabel 12 laat zien dat de beeldvorming over zowel allochtonen als autochtonen gemiddeld redelijk positief uitvalt. Hierbij dient vermeld te worden dat de beeldvorming over allochtonen positiever uitvalt dan de beeldvorming over autochtonen. Er vallen geen significant grote verschillen aan te treffen tussen de verscheidene bevolkingsgroepen. Tabel 13 laat de significantiewaarden van deze overige verbanden zien.

Tabel 13: ‘Beeldvorming allochtonen’ naar diverse achtergrondkenmerken en sociale contacten (N=75)

	Significantieniveau F-toets
Achtergrondkenmerken	
Etniciteit	,070
Leeftijd	,115
Sociaal economische status (SES)	,916
Politieke participatie	,227
Maatschappelijke participatie	,186
Religie	,199
Sociale contacten	
<i>Schaal 1</i>	
Totaal aantal sociale contacten	,763
Interetnische- contacten	,802
Sociale contacten buiten de buurt	,788
<i>Schaal 2</i>	
Oppervlakkige sociale contacten binnen de buurt	,322
Sociale contacten – Negatieve ervaringen	,106

P < 0.05; ** P < 0,01

Tabel 13 laat zien of in dit onderzoek sprake is van een verband tussen de achtergrondkenmerken van de respondenten en de beeldvorming over allochtonen. Wat allereerst opvalt uit de tabel is dat er weinig verband tussen de diverse achtergrondkenmerken en een positieve cq. negatieve beeldvorming over allochtonen wordt aangetroffen.

Autochtonen en allochtonen, jongeren en ouderen, politiek actieven en politiek in-actieven, maatschappelijk actieven en maatschappelijk in-actieven en gelovigen en niet-gelovigen hebben allen ongeveer een zelfde beeldvorming over allochtonen. Deze bevindingen komen overeen met eerdere bevindingen van Gijsberts en Dagevos (2005: 78) die stellen dat demografische kenmerken, in hun onderzoek naar beeldvorming over allochtonen, niet of nauwelijks effect hebben op de opvattingen over deze groep.

Billiet et al. (1996) stellen dat een negatieve beeldvorming naar allochtone groepen voornamelijk voorkomt bij mensen met een lagere sociaal economische status. Warmenbol (2007) verklaart deze relatie vanuit de concurrentiehypothese. Zij stelt dat migrantengroepen veelal terug te vinden zijn in de lagere sociaal economische klasse. Hierdoor ontstaat concurrentie om schaarse goederen tussen allochtone- en autochtone groepen, zoals om werk en om woningen. Deze concurrentie draagt bij aan een verslechtering van de wederzijdse beeldvorming. De bevindingen van Billiet et al. (1996) komen echter niet overeen met de

gevonden resultaten binnen ons onderzoek. Er valt geen significant verschil aan te treffen tussen mensen met een hoge en lage sociaal economische status.

Allport (1954) stelt dat oppervlakkige (interetnische) contacten niet altijd voor een positieve beeldvorming zorgen. Wanneer men oppervlakkige contacten onderhoudt, heeft men geen volledige perceptie van de ander. Langdurige en intensievere contacten kunnen bijdragen aan de bijstelling van deze negatieve beeldvorming. Uit het tweede gedeelte van tabel 13 blijkt echter anders. Korte sociale contacten blijken geen bijdrage te leveren aan een positieve beeldvorming. Respondenten met veel of weinig korte sociale contacten hebben geen positievere beeldvorming over allochtonen. Ook het hebben van interetnisch contact leidt niet tot positieve dan wel negatieve beeldvorming, ondanks dat de contacthypothese dit wel veronderstelt. Hetzelfde geldt ook voor mensen met intense sociale contacten, veel sociale contacten buiten de buurt en mensen met negatieve ervaringen binnen de buurt. Geen van deze vormen van sociaal contact draagt bij aan een verbeterde beeldvorming over allochtonen.

Beeldvorming over autochtonen

De respondenten hebben ook aangegeven hoe zij denken over autochtonen. Enerzijds is er gevraagd in hoeverre zij denken dat autochtonen open staan voor nieuwkomers en anderzijds hebben de respondenten aangegeven of autochtonen nieuwkomers eerlijk behandelen. De scores van deze vragen zijn samengevoegd tot een schaal. Hier geldt, evenals bij de schaal voor beeldvorming over allochtonen, dat een hoge score op deze schaal staat voor een positieve beeldvorming over autochtonen.

Tabel 14: ‘Beeldvorming autochtonen’ naar diverse achtergrondkenmerken en sociale contacten (N=75)

	Significantieniveau
	F-toets
Achtergrondkenmerken	
Etniciteit	,883
Leeftijd	,473
Sociaal economische status (SES)	,245
Politieke participatie	,468
Maatschappelijke participatie	,174
Religie	,109
Sociale contacten	
Totaal aantal sociale contacten	** ,004
Interetnische- contacten	,858
Sociale contacten buiten de buurt	,306

Oppervlakkige sociale contacten binnen de buurt	,122
Sociale contacten – Negatieve ervaringen	,768

*** P < 0.05; ** P < 0,01**

Tabel 14 laat in de eerste plaats zien dat ook hier weinig verband aan te treffen valt tussen de achtergrondkenmerken en de beeldvorming van de respondenten. Autochtonen en allochtonen, jongeren en ouderen, gelovigen en ongelovigen en mensen met een hoge en lage Sociaal economische status hebben geen significant verschillende beeldvorming over autochtonen. Er valt tevens geen significant verband aan te treffen tussen participatie, zowel politiek als maatschappelijk en beeldvorming over autochtonen.

Uit het tweede gedeelte van tabel 14 komt naar voren dat het totale aantal contacten dat men heeft van belang is voor beeldvorming over autochtonen. Naarmate men meer sociale contacten heeft, is de beeldvorming over autochtonen positiever. Het aantal interetnische contacten maakt echter niets uit voor de beeldvorming over autochtonen. Weinig interetnische contacten dragen niet bij aan een slechtere of betere beeldvorming. Het aantal contacten buiten de buurt en het aantal oppervlakkige contacten binnen de buurt blijkt niets uit te maken voor de beeldvorming over autochtonen. Meer (of minder) oppervlakkige contacten binnen de buurt leiden niet tot een significant betere beeldvorming. Ook is er geen verschil tussen mensen die wel of geen negatieve ervaringen in de buurt hebben gehad. Negatieve ervaringen dragen niet bij aan een verslechterde beeldvorming over autochtonen.

6. Conclusie

Binnen dit afstudeeronderzoek is nagegaan of het onderlinge vertrouwen en de wederzijdse beeldvorming tussen diverse bevolkingsgroepen binnen twee Rotterdamse buurten (Schiemonde en Afrikaanderwijk) mede wordt beïnvloed door de mate van (interetnisch) sociaal contact van de buurtbewoners. Naast de gevolgen van deze (interetnisch) sociale contacten zijn ook de sociaal-economische achtergrondkenmerken van de respondenten in ogenschouw genomen. Binnen dit onderzoek staan de volgende twee vragen centraal:

1. In hoeverre is er sprake van vertrouwen tussen buurtbewoners cq. wederzijdse positieve beeldvorming in multiculturele buurten als Afrikaanderwijk en Schiemonde?
2. In hoeverre is er een samenhang tussen vertrouwen cq. positieve beeldvorming en de mate van sociaal contact tussen mensen binnen buurten en met name interetnisch contact?

In voorgaand onderzoek naar de relatie tussen enerzijds sociale contacten en anderzijds beeldvorming en vertrouwen komen de contact- en conflicthypothese naar voren. Allport (1954) stelt dat onder vier optimale (maatschappelijke) condities, contact zorgt voor een verbetering van de beeldvorming tussen groepen. Groepen moeten een zelfde status hebben, dezelfde doelen nastreven, er moeten mogelijkheden zijn om een overkoepelende identiteit te verkrijgen en het contact tussen groepen moet institutioneel ondersteund worden. Dit alles draagt bij aan de verbetering van de beeldvorming over andere groepen. Kephart (1957) bevestigt deze contacthypothese in zijn onderzoek naar de beeldvorming onder politieagenten in Philadelphia. Blanke agenten die eerder met 'gekleurde' collega's hebben gewerkt, hebben een positieve beeldvorming over 'gekleurde' nieuwkomers binnen het korps. Häusserman en Siebel (2004) stellen dat het contact tussen mensen niet altijd voor een verbeterde beeldvorming zorgt. De conflicthypothese stelt dat contact tussen groepen juist kan zorgen voor stereotyperingen, vooroordelen en een verslechterde beeldvorming. Het contact met mensen met een afwijkende levensstijl kan zorgen voor het ontstaan van een kloof tussen verschillende bevolkingsgroepen.

De contact- en conflicttheorie staan ook centraal bij de relatie tussen sociale contacten en vertrouwen. Putnam (2007) stelt dat (interetnische) sociale contacten kunnen zorgen voor een verhoogd vertrouwen (de contacttheorie). Door meer contact te hebben met mensen die niet hetzelfde zijn, overwin je de angst voor deze exotische ander en neemt het vertrouwen toe. Anderzijds kunnen deze (interetnische) sociale contacten zorgen voor een verlaagd vertrouwen (conflicttheorie). Meer (interetnisch) contact kan ervoor zorgen dat men zich terugtrekt in de eigen groep en dat men de andere etnische groep wantrouwt. Uit Putnam's (2007) onderzoek wordt echter de 'constricttheorie' bevestigd, die stelt dat er een wantrouwen aan te treffen valt tegenover zowel mensen uit de eigen groep, als tegenover mensen uit andere etnische groepen. Dit wordt door Putnam 'hunkering down' genoemd. Blokland-Potters (1998) vindt in haar onderzoek '*Wat stadsbewoners bindt*' een milde vorm van deze contacttheorie, te weten publieke familiariteit. Wanneer men elkaar herhaaldelijk tegenkomt op de straat, zonder dat er daadwerkelijk intiem sociaal contact plaatsvindt, ontstaat publieke familiariteit. Door deze herhaalde oppervlakkige contacten kan men elkaar wel plaatsen en inschatten. Blokland-Potters (1998: 156) stelt dat mensen door publieke familiariteit 'ontvreemd' raken, hierdoor kan men beter inschatten wie men wel of niet kan vertrouwen.

6.1 Samenvatting onderzoeksbevindingen

Uit voorgaand onderzoek is gebleken dat (interetnische) sociale contacten een belangrijke rol spelen bij de opbouw van zowel vertrouwen als positieve dan wel negatieve beeldvorming. Sociale contacten kunnen op zowel negatieve als positieve wijze bijdragen aan vertrouwen in en de beeldvorming over buurtbewoners. De hoeveelheid sociale contacten van de respondent is van invloed op de beeldvorming over autochtonen. Wanneer het aantal sociale contacten van de respondent toeneemt, verbetert de beeldvorming over deze groep. Opvallend genoeg wordt dit verband niet bij de beeldvorming over allochtonen en bij vertrouwen in buurtgenoten aangetroffen. Interetnische sociale contacten dragen niet bij aan meer vertrouwen in buurtgenoten noch een positieve dan wel negatieve beeldvorming over autochtonen en allochtonen over en weer.

Wanneer men buurtgenoten groet op straat of elkaar sporadisch thuis ontvangt, heeft men meer vertrouwen in deze buurtgenoten. Deze oppervlakkige en vluchtige relaties zorgen ervoor dat men weet wie de buurtbewoners zijn, waardoor men elkaar in zekere mate in kan schatten. Dit leidt tot het ontstaan van publieke familiariteit, waar de relaties tussen mensen niet intiem zijn, maar sterk genoeg om niet 'ontvreemd te raken'. Oppervlakkige sociale

buurtcontacten dragen niet bij aan meer vertrouwen in buurtgenoten, in tegenstelling tot de notie van publieke familiariteit (Blokland-Potters 1998).

Het ontbreken van negatieve ervaringen met buurtgenoten draagt op positieve wijze bij aan het vertrouwen in buurtgenoten. Mensen met negatieve ervaringen binnen de buurt, hebben minder vertrouwen in buurtgenoten.

Sociale contacten buiten de buurt kunnen een tweeledige werking hebben. Enerzijds hebben mensen met veel sociale contacten buiten de buurt minder met buurtgenoten te maken. Men ziet niet wat zich daadwerkelijk afspeelt in de wijk, waardoor het vertrouwen in buurtgenoten af kan nemen. Anderzijds is het mogelijk dat men de sociale contacten buiten de buurt zoekt, doordat men geen vertrouwen heeft in de buurt. Dit ontbreken van vertrouwen in buurtgenoten kan zorgen voor een 'vlucht' naar sociale contacten buiten de buurt. Dit wordt in dit onderzoek echter niet aangetroffen. Mensen met veel sociale contacten buiten de buurt hebben niet minder vertrouwen in buurtgenoten.

Ten slotte blijken de achtergrondkenmerken van mensen niet van invloed te zijn op de verschillende vormen van vertrouwen en de beeldvorming over allochtonen en autochtonen. Autochtonen en allochtonen, jongeren en ouderen, mensen met een hoge en lage sociaal economische status, maatschappelijk en politiek actieven en inactieven en religieuze en niet religieuze mensen hebben ongeveer een gelijke mate van vertrouwen en beeldvorming.

6.2 Beantwoording hoofdvragen

Wanneer wordt gekeken in hoeverre er sprake is van vertrouwen in de multiculturele buurten Afrikaanderwijk en Schiemond, valt op dat de bewoners over het algemeen heel veel vertrouwen in buurtgenoten hebben. Driekwart van de inwoners van beide buurten heeft veel vertrouwen in buurtgenoten. Het vertrouwen in zowel de eigen etnische groep als in andere etnische groepen valt echter sterker uit. Bijna alle inwoners (95%) hebben veel vertrouwen in beide groepen.

De beeldvorming over zowel allochtonen als autochtonen is echter minder positief gestemd. Ongeveer de helft van de inwoners van beide buurten geeft aan een positieve beeldvorming over allochtonen te hebben. De beeldvorming over autochtonen valt echter negatiever uit, veertig procent van de inwoners geeft aan een positieve beeldvorming te hebben over autochtonen. Concluderend kan gesteld worden dat er in beide multiculturele buurten veel vertrouwen in buurtgenoten wordt aangetroffen en dat allochtone en autochtone bewoners een vrij positief beeld van elkaar hebben.

Als laatste is gekeken naar de samenhang tussen vertrouwen cq. positieve beeldvorming en de mate van (interetnische) sociaal contact tussen de inwoners van beide multiculturele buurten. Voorgaand onderzoek toont het belang van (interetnische) contacten voor zowel vertrouwen als beeldvorming aan (Häusserman en Siebel 2004; Uslaner 2006).

Het onderhouden van (interetnische) sociale contacten kan een tweeledige werking hebben. Enerzijds kunnen (interetnische) sociale contacten er aan bijdragen dat mensen met verscheidene etnische achtergronden nader tot elkaar komen. Hierdoor kunnen stereotypingen en vooroordelen overwonnen worden, wat zorgt voor een positieve beeldvorming en meer vertrouwen in buurtgenoten (de contacttheorie). Anderzijds kunnen (interetnische) sociale contacten een negatieve bijdrage leveren aan de beeldvorming en het vertrouwen van mensen. De bestaande stereotypingen en vooroordelen worden dan juist bevestigd door het contact (conflictheorie). Binnen dit onderzoek wordt opvallend genoeg geen samenhang gevonden tussen enerzijds het aantal interetnische contacten en anderzijds vertrouwen in cq. positieve beeldvorming over buurtbewoners binnen beide multiculturele buurten. Het hebben van interetnische contacten zorgt niet voor een positieve dan wel negatieve beeldvorming of een verhoogd vertrouwen. Hiermee wordt op dit onderdeel, vrijwel geen ondersteuning gevonden voor zowel de contacttheorie als de conflictheorie. Enkel het totaal aantal sociale contacten is van belang voor de beeldvorming over autochtonen. Wanneer het totaal aantal sociale contacten van de buurtbewoners toenemen, verbetert de beeldvorming over autochtone buurtbewoners.

6.3 Algemene conclusie:

Het aantal sociale contacten (ook het aantal interetnische sociale contacten) heeft geen verband met vertrouwen in noch met positieve of negatieve beeldvorming over allochtonen. Hierbij dient vermeld te worden dat het totaal aantal contacten echter wel samen hangt met een positieve beeldvorming over autochtonen. Naarmate men meer sociale contacten heeft, wordt de beeldvorming over autochtonen positiever.

Putnam (2007) constateert dat etnische diversiteit zorgt voor een afname van vertrouwen. Hij stelt dat men zich voor zowel de eigen groep als andere etnische groepen terugtrekt. Er zijn minder mensen waarmee men zich kan identificeren, waardoor het aantal sociale contacten afneemt en er minder vertrouwen aanwezig is. Putnam benoemt dit als de ‘constrictiehypothese’, waarbij men zich als een schildpad terugtrekt in de eigen schild. Hierbij verliest Putnam echter de rol van (interetnische) sociale contacten uit het oog. Wanneer men

meer sociale contacten in etnisch diverse buurten heeft, leidt dit tot meer vertrouwen (Uslaner 2006). Deze redenering gaat binnen dit onderzoek echter niet op. Er wordt geen samenhang gevonden tussen enerzijds sociale contacten binnen de buurt en anderzijds vertrouwen en beeldvorming over en weer. Enkel het ontbreken van negatieve ervaringen binnen de buurt, zoals ruzie of onenigheid, zorgt voor meer vertrouwen in buurtgenoten.

7. Discussie

Na de beantwoording van de hoofdvragen rest alleen de reflectie van dit onderzoek. Dit onderzoek heeft plaats gevonden binnen twee Rotterdamse multiculturele buurten. Door deze beperking is het moeilijk om de conclusies in context te plaatsen. De gevonden resultaten kunnen echter ook een maatschappelijke trend zijn en hoeven zich niet te beperken tot multiculturele buurten. Voor vervolgonderzoek is het daarom noodzakelijk om dit onderzoek ook uit te voeren in etnisch heterogene buurten. Door deze heterogene buurten ook te betrekken bij het onderzoek, kan daadwerkelijk gesteld worden of het een trend is in multiculturele buurten of een maatschappelijke trend.

Voor vervolg onderzoek is het ook van belang om de gebruikte schalen en indexen uit te breiden met meer items. Door het gebruik van meer items kan de betrouwbaarheid van de schalen toenemen. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van slechts twee items, waardoor niet elke schaal als betrouwbaar valt te bestempelen. Door de onderlinge samenhang was het mogelijk om een index te maken voor vertrouwen in de buurt en beeldvorming over allochtonen.

Als laatste valt er wat te zeggen over de volgorde van de onderwerpen die gehanteerd zijn in de vragenlijst. Door de lengte van de vragenlijst is er de mogelijkheid dat er vermoeidheid optrad onder de respondenten. Dit heeft bij kunnen dragen aan de beantwoording van de vragen. Het middelste deel van de vragenlijst, de netwerkanalyse, nam veel tijd in beslag. Het laatste deel kon vlot beantwoord worden, waardoor er een mogelijkheid bestaat dat deze vragen minder serieus genomen zijn. Voor vervolgonderzoek bestaat de mogelijkheid om bepaalde vragen om te draaien om zo onderzoeksmoeheid te voorkomen.

8. Literatuurlijst:

- Alesina, A. and La Ferrara, E. (2000). Participation in Heterogeneous Communities. In: *The Quarterly Journal of Economics*, 115 (3), 847-904.
- Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading: Addison-Wesley.
- Baker, P. E. (1934). *Negro-White adjustment*. New York: Association Press.
- Babbie, E. (2001). *The practice of social research*. Wadsworth/ Thomson Learning: Belmont.
- Billiet, J., R. Eisinga en P. Scheepers (1996). 'Ethnocentrism in the Low Countries, a Comparative Perspective'. In: *New Community, European Journal on Migration and Ethnic Relations* 3: 401-416.
- Bourdieu, P. en Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Blokland-Potters, T. (1998). *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora.
- Brameld, T. (1946). *Minority problems in the public schools*. New York: Harper.
- Braster, J.F.A. (2000). *De kern van casestudy's*. Assen: Van Gorcum.
- Brehm, J. and Rahn, W. (1997). Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital. In: *American Journal of Political Science*, 41 (3): 999-1023.
- Buijs, F. (1998). *Een moskee in de wijk: De vestiging van de Kocatepe moskee in Rotterdam-Zuid*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Burgers, J. (2002). Opvanghuis stad. De integratie van migranten in grote steden. Transnationaal Nederland. Immigratie en integratie. In *Het drieëntwintigste jaarboek voor het democratisch socialisme*. Amsterdam: WBS/de Arbeiderspers.
- Charles, K. en Kline, P. (2002). *Relational Costs and the Production of Social Capital: Evidence from Carpooling*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Chu, D. en Griffey, D. (1985). The contact theory of racial integration: The case of sport. *Sociology of Sport Journal*, 2(4): 323-333.
- Cook, S. W. (1962). The systematic analysis of socially significant events: a strategy for social research. *Journal of Social Issues*, 18: 66-84.
- Costa, D. and Kahn, M. (2003). Civic Engagement and Community Heterogeneity. In: *Perspectives on Politics*, :, 103-111.

- Dagevos, J. en Gijsberts, M. (2008). *Informatievoorziening integratie niet-westerse allochtonen: inventarisatie van de beschikbare bronnen en voorstellen voor verbetering*. Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Daly, M. en Silver, H. (2008). Social exclusion and social capital: A comparison and critique. *Theoretical Sociology*, 37: 537–566.
- Dercksen, A. en Verplanke, L. (1987). *Geschiedenis van de onmaatschappelijkheidsbestrijding in Nederland 1914-1970*. Meppel: Boom.
- Entzinger, H. (2006). Changing the rules while the game is on; From multiculturalism to Assimilationism in the Netherlands; in: Boddeman, M. en Yurdakul, G. *Migration, Citizenship, Ethnos*. New York: Palgrave MacMillan, 121-144.
- Forbes, H. D. (1997). *Ethnic conflict: Commerce, culture, and the contact hypothesis*. New Haven: Yale University Press.
- Fugeli, P. (2001). Trust in general practise. *British journal of general practise*. 51: 575-579.
- Galeotti, G., Salmon, P. and Wintrobe, R. (2000). *Competition and structure: the political economy of collectieve decisions: Essays in honor of Albert Brenton*. Cambridge: The Cambridge University Press.
- Gesthuizen, M., Van der Meer, T., & Scheepers, P. (2009). Ethnic diversity and social capital in Europe: tests of Putnam's thesis in European countries. *Scandinavian Political Studies*, 32: 121-142.
- Gijsberts, M. en Dagevos, J. (2004). Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen. *Migrantenstudies* 20: 145-168.
- Gijsberts, M., en Dagevos, J. (2005). *Uit elkaars buurt. De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*. Den Haag: SCP.
- Gijsberts, M., en Dagevos, J. (2007). *Interventies voor integratie. Het tegengaan van etnische concentratie en bevorderen van interetnisch contact..* Den Haag: SCP.
- Gijsberts, M., Meer, T. van der, & Dagevos, J. (2008). Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie? In Schnabel, P., Bijl, R. V. en de Hart, J. *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie*. Sociaal en Cultureel Rapport 2008. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Häussermann, H. en Siebel, W. (2004). *Stadtsoziologie: Eine Einführung*. Frankfurt am Mainz: Horst Brühmann.
- Hazeu, A., Boonstra, N., Jager-Vreugdenhil, M. en Winsemius, P. (2005). *Buurtinitiatieven en buurtbeleid in Nederland anno 2004*. Den Haag: WRR.

- Hooghe, M., Reeskens, T., Stolle, D. en Trappers, A. (2006). *Ethnic diversity, trust and ethnocentrism and Europe. A multilevel analysis of 21 European countries*. Paper presented at the 102nd annual meeting of the American Political Science Association, Philadelphia, August 31 - September 3.
- Jackman, M.R. en Crane, M. (1986). Some of my best friends are black: Interracial friendship and whites' racial attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 50: 459–486.
- Jaspers, E. (2008). *Intolerance over time: Macro- and Micro-level questions on attitudes towards euthanasia, homosexuality and ethnic minorities*. Nijmegen: PrintPartners Ipskamp.
- Koniordos, S. (2008). Social capital contested. *International Review of Sociology*, 18(2): 317-337.
- Koopman, M. (2005). *When reputation and residential satisfaction diverge*. Paper presented at conference “Doing, thinking, feeling home” 14-15 October, Delft.
- Lancee, B. en Dronkers, J. (2008). *Ethnic diversity in neighborhoods and individual trust of immigrants and natives: A replication of Putnam (2007) in a West-European country*. Paper presented at the International Conference on Theoretical Perspectives on Social Cohesion and Social Capital, Royal Flemish Academy of Belgium for Science and the Arts, Brussels, May 15.
- Laumann, E.O. (1966). *Prestige and Association in an Urban Community*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Leigh, A. (2006). Trust, inequality and ethnic heterogeneity. *The Economic Record*, 82(258): 268-280.
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion. Social Capital and Race in British Neighborhoods. In: *Political Studies*, 56 (1): 99-126.
- Li, Y. (2005). *Social Capital, ethnicity and the labour market*. Paper presented at the International Conference on Engaging Communities, Brisbane, 14-17 August.
- Luhmann, N. (1979). *Trust and Power*. New York: John Wiley and Sons.
- Mcdill, E. L. (1961). Anomie, Authoritarianism, Prejudice, and Socioeconomic Status: An Attempt at Clarification. *Social Forces*, 39 (3): 239-245.
- Murie, A., en Musterd, S. (2004). Social exclusion and opportunity structures in European cities and neighbourhoods. *Urban Studies*, 41(8): 1441-1459.
- Peters, R. G., Covello, V. T. en McCallum, D. B. (1997). The Determinants of Trust and Credibility in Environmental Risk Communication: An Empirical Study. *Risk Analysis*,; 17(1): 43-54
- Pettigrew, T. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49: 65-85.

- Pettigrew, T.F. en L.R. Tropp (2006). A Meta-analytic test of intergroup contact theory. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 90 (5): 751-783.
- Van Praag, C. (2003a). Demografie. In: J. Dagevos, M. Gijsberts en C. van Praag (red.). *Rapportage minderheden 2003* (13-33). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of democracy*, 6: 65-78.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). 'E Pluribus Unum'. Diversity and Community in the Twenty-First Century. In: *Scandinavian Political Studies*, 30(2): 137-174.
- Root, M.P. (2001). *Love Revolution: Racial Intermarriage*. Philadelphia: Temple University Press.
- Ross, C. E., Mirowsky J. en Pribesh S. (2001). Powerlessness and the Amplification of Threat: Neighborhood Disadvantage, Disorder, and Mistrust. *American Sociological Review*, 66: 568-91.
- Scheffer, P. (2008). *Het land van aankomst*. Amsterdam: De bezige bij.
- Seligman, A.B. (1997). *The problem of trust*. Princeton New York: Princeton University Press.
- Snel, E. en N. Boonstra (2005). De waarde van interetnisch contact. Een onderzoek over initiatieven en beleidsprojecten om interetnisch contact te bevorderen. In: *Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Stolle, D., Soroka, S. and Johnston, R. (2008). When does diversity erode trust? Neighborhood diversity, interpersonal trust, and the mediating effect of social interaction. *Political Studies*, 56: 57-75.
- Stouffer, S. (1949). *American Soldier*. Princeton New York: Princeton University Press.
- Tönnies, F. (1887). *Gemeinschaft und Gesellschaft: Grundbegriffe der reinen Soziologie*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Uslaner, E. M. (2001). Volunteering and Social Capital: How Trust and Religion Shape Civic Participation in the United States. In Dekker, P. en Uslaner E. M., *Social Capital and Participation in Everyday Life*. London: Routledge.

- Uslaner, E. M. (2006). *Does diversity drive down trust?* Paper presented at conference on civil society, the state and social capital. Bergen, may 11-13 2006.
- Visser, L., Bierman, B. & Lenssen, P. (1985). Concentratie en spreiding van buitenlanders, een vergelijkende studie van twee woonwijken. In: J. von Grumbkow, D. van Kreveld & P. Stringer (Red.), *Toegepaste sociale psychologie* (190-204). Lisse: Swets&Zeitlinger.
- Warmenbol, L. (2007). Interetnisch contact en beeldvorming over allochtonen in gemengde stadsbuurten: een Antwerpse case. *Migrantenstudies* 23 (4): 282-303.
- Wittebrood, K., en Van Dijk, T. (2007). *Aandacht voor de wijk. Effecten van herstructurering op de leefbaarheid en de veiligheid*. The Hague: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Wuthnow, R. (1999). Mobilizing Civic Engagement: The Changing Impact of the Religious Factor', in: Skocpol, T. en Fiorina, M. P. (1999) *Civic Engagement in American Democracy*, Washington: Brookings Institute.

Publicaties COS:

- Epskamp, M., Egun, C. en Koppelaar, P. (2009). Sociale index analyse Schiedam. COS Rotterdam.
- COS Rotterdam (2009). Sociaal gemeten 2^e meting Sociale index.
<http://www.cos.rotterdam.nl/Rotterdam/Openbaar/Diensten/COS/Publicaties/PDF/08-2919%20Sociale%20Index%202009.pdf>

Afbeeldingen op de kaft:

- http://www.woonbron.nl/OverWoonbron/Actueel/Persberichten/PublishingImages/f1019905-b0a0-4c75-9b7b-b4c9aa94f741_kinderkschiemond-86904.jpg
- <http://www.disckgroep.nl/mbCMS/uploads/afbeeldingen/kinderen%20in%20Schiemond.jpg>
- <http://www.hmr.rotterdam.nl/images/items/afrkwijk.jpg>
- <http://www.sash.nl/afbeeldingen/2008-06-05%20-%20De%20Rode%20Morgen%20-%20Bloemfonteinbuurt%20Rotterdam%20-%20Bewoners%20eisen%20betaalbare%20woningen.jpg>
- <http://commondatastorage.googleapis.com/static.panoramio.com/photos/original/24277990.jpg>
- http://farm3.static.flickr.com/2610/3984319532_d2e72381e6_o.jpg